

Model lokalnej polityki
włączania migrantów
i migrantek w życie miast
Założenia i rekomendacje

Model lokalnej polityki włączania migrantów i migrantek w życie miast. Założenia i rekomendacje
Laboratorium Polityk Migracyjnych Miast i Regionów OBM UW, Warszawa 2023

Zespół autorski (w porządku alfabetycznym): Kseniya Homel, Aneta Krzyworzeka-Jelinowska, Karolina Łukasiewicz, Michał Nowosielski, Marta Pachocka, Karolina Podgórska, Joanna Zuzanna Popławska, Dominik Wach, Aleksandra Winiarska

Współpraca: Magdalena Nazimek-Rakoczy, Adrianna Klimaszewska

Opracowanie graficzne i skład: Arkadiusz Wierzba

Zdjęcie na okładce: samxmeg / Canva Pro

Spis treści

4 **Wprowadzenie**

11 **Rozdział I**
Międzynarodowe i krajowe doświadczenia w zakresie tworzenia lokalnych polityk włączających migrantki i migrantów

24 **Rozdział II**
Diagnoza wrocławskich zasobów

30 **Rozdział III**
Mapa kluczowych aktorów i ich działań na rzecz włączania migrantek i migrantów w życie Wrocławia

35 **Rozdział IV**
Diagnoza barier i facylitatorów tworzenia oraz wdrażania modelu włączania migrantów i migrantek w życie Wrocławia

44 **Rozdział V**
Rekomendacje dotyczące implementacji modelu w kontekście Wrocławia

Wprowadzenie

Prezentowany Czytelnikowi **materiał jest rezultatem trójstronnej współpracy** partnera społecznego – Stowarzyszenia Nomada, Gminy Wrocław - jej jednostek bezpośrednio zaangażowanych w działania na rzecz rozwoju dialogu międzykulturowego i wspierania procesów integracyjno-adaptacyjnych oraz partnera naukowego - Laboratorium Polityk Migracyjnych Miast i Regionów w Ośrodku Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego (OBM UW).

Potrzeba pogłębionej i systematycznej refleksji nad działaniami o charakterze pomocowym oraz integracyjnym wobec nowych mieszkańców i mieszkanki miasta wynika wprost z natury i skali zjawiska, z jakim się mierzymy. Jak pokazują dane Narodowego Spisu Powszechnego (NSP), około połowa mieszkańców miasta nie urodziła się we Wrocławiu, ale w innych części Polski lub poza jej granicami. W pierwszych dekadach XXI wieku wzrost liczby migrantów [1] w mieście był zjawiskiem typowym i związanym ze stopniowym wzrostem atrakcyjności Wrocławia jako miejsca do życia. Dzięki korzystnym warunkom zapewniania jakości życia, Wrocław [2], mimo negatywnych zjawisk demograficznych, z jakimi zmagają się w ostatnich latach Polska (m.in. ujemny przyrost naturalny, starzenie się społeczeństwa), charakteryzuje się dodatnim bilansem ludności i wzrostem liczby mieszkańców. Uniknął zjawiska kurczących się miast. Najnowszy NSP z 2021 roku pokazał, że we Wrocławiu zamieszkiwało 673 tys. mieszkańców – przeszło 40 tys. więcej niż dotychczasowe

dane szacowane w oparciu o ruch naturalny ludności (GUS: w 2021 roku Wrocław z 673 tys. mieszkańców stał się trzecim największym miastem Polski, wyprzedzając Łódź).

Sytuacja ludnościowa miasta stopniowo zmieniała się od 2014 roku (początek działań wojennych wywołanych agresją Rosji na Ukrainę) i przybrała charakter głównie migracji przymusowych po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę. Według danych Unii Metropolii Polskich (UMP) we Wrocławiu odnotowano jeden z największych w skali kraju przyrost liczby migranckich mieszkańców miasta. W samym mieście w wyniku działań zbrojnych zatrzymało się nawet 250 tys. osób (Raport Unii Metropolii Polskich). Wrocław z miasta młodzieży przekształcił się w bardzo krótkim czasie w miasto, w którym liczba i rola migrantów znacząco wzrasta.

Od momentu rozpoczęcia pełnoskalowej wojny mija rok. Pojawia się pytanie, w jaki sposób możemy wykorzystać posiadaną już wiedzę i adaptować polityki miejskie – społeczne, ekonomiczne, mieszkaniowe i rynku pracy do nowych warunków, w których funkcjonuje wspólnota jego mieszkańców i mieszkanki.

Model

Niniejsze opracowanie przedstawia drogę dojścia do modelu lokalnej polityki włączającej migrantów i migrantki w życie

[1] W tekście posługujemy się wymiennie terminami migrant / migrantka, cudzoziemiec / cudzoziemka, osoba z doświadczeniem migracji czy osoba migrancka w odniesieniu do wszystkich osób, które przyjechały do Polski na stałe lub czasowo z zagranicy i nie mają polskiego obywatelstwa. Tam, gdzie to uzasadnione, stosujemy również termin uchodźca / uchodźczyni. W niektórych przypadkach pomijamy w tekście feminitywy oraz stosujemy terminy zgodnie z ich formą

określoną w prawie - np. Ustawa o cudzoziemcach czy Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy. Niezależnie od zastosowanej w danym fragmencie terminologii, mamy każdorazowo na myśli osoby migrujące międzynarodowo do Polski, wszystkich płci czy samoidentyfikacji.

[2] <https://www.fdiintelligence.com/Locations/fDi-Strategy-Awards-2016-the-winners>

miast, ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu Wrocławia.

Dokument jest efektem przeprowadzonych badań i warsztatów z udziałem interesariuszy projektu. Wykorzystano w nim materiały źródłowe w postaci danych miejskich (zarówno ogólnie dostępne np. na stronach oficjalnych Wrocławia i innych aktorów, jak i przekazane przez Gminę Wrocław), czy informacji wprost przekazywanych przez osoby zaangażowane w pomoc osobom migranckim w ramach realizowanych badań i warsztatów. Zawarte w nim propozycje i rekomendacje mogą być użytecznym materiałem źródłowym oraz pewnym modelem kreowania polityk miejskich zorientowanych na potrzeby nowych mieszkańców miasta oraz całej wspólnoty lokalnej.

Przez wspomniany model rozumiemy **zasady tworzenia lokalnych polityk pozwalających na skuteczne włączanie migrantów w różne obszary życia społeczno-ekonomicznego w danym mieście**, które obejmują równy dostęp i korzystanie m.in. z rynku pracy, zasobów mieszkaniowych, systemu edukacji, ochrony zdrowia i pomocy społecznej. Podstawą procesu włączania jest identyfikacja potrzeb, odpowiedź na nie, a także przestrzeganie równych praw mieszkańców miast z doświadczeniem migracji. W niniejszym opracowaniu stosujemy termin “mieszkańcy miast/a z doświadczeniem migracji”, odnosząc się do osób określanych jako “migranci”, “cudzoziemcy”. W przypadku cytowania statystyk publicznych i aktów prawnych stosujemy określenia w nich używane (głównie “cudzoziemcy”).

Dlaczego polityki miejskie?

Od lat 90. wśród badaczy polityk publicznych na szczeblu lokalnym oraz praktyków w tym zakresie rośnie zainteresowanie migracjami i politykami miejskimi tworzonymi w odpowiedzi na rosnący odsetek populacji mieszkańców z doświadczeniem migracji [3]. Sytuacja taka ma miejsce, ponieważ zarówno badacze, jak i praktycy zaczęli dostrzegać i rozumieć, że procesy włączania mieszkańców z doświadczeniem migracji w różne obszary życia odbywają się właśnie na poziomie lokalnym. Nawet jeśli rząd danego państwa nie projektuje i nie wdraża działań odpowiadających na potrzeby zmieniającej się populacji, to miasta z taką odpowiedzialnością nie mogą czekać. Włodarze miast i inni lokalni aktorzy, w tym organizacje społeczne (także te o charakterze migranckim), pomagają nowo przyjezdnym w znalezieniu pracy czy mieszkania oraz korzystaniu ze służby zdrowia i innych usług miejskich.

Do niedawna specyfiką Polski było częstsze wysyłanie niż przyjmowanie migrantów, ale już kilka lat temu sytuacja ta zaczęła się zmieniać, co najlepiej widać w polskich miastach. Bilans migracji gwałtownie zmienił się jednak po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie w dniu 24 lutego 2022 r. Do listopada 2022 r. w Europie zarejestrowano ponad 7,8 mln migrantów przymusowych z Ukrainy, w większości posiadających ukraińskie obywatelstwo, a wśród nich prawie 4,7 mln [4] osób w ramach europejskiego mechanizmu ochrony czasowej [5]

[3] Aby dowiedzieć się więcej na temat badań i praktyki polityk migracyjnych w miastach, sprawdź: Caponio, T., Scholten, P., & Zapata-Barrero, R. (Eds.). (2018). *The Routledge handbook of the governance of migration and diversity in cities*. Routledge.; Geddes, A. Vera Espinoza M., Hadj Abdou L., and Brumat Finn L., V (eds.) (2019). *The Dynamics of Regional Migration Governance*. Elgar; Filomeno, F. A. (2016). *Theories of local immigration policy*. Springer.

[4] Ukraine. Refugee situation (2022) UNHCR, Dostępne na stronie: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (dostęp: 14.11.2022 r.).

[5] Chodzi o osoby objęte ochroną w poszczególnych krajach UE w związku z Dyrektywą Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r.

w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32001L0055>) uruchomioną na podstawie Decyzji Wykonawczej Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkującą wprowadzeniem tymczasowej ochrony (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022D0382&from=EN>)

lub podobnych krajowych programów ochrony. [6] Znaczna część osób uchodźczych z Ukrainy znalazła schronienie w Polsce jako głównym kraju przyjmującym, gdzie według danych z połowy listopada 2022 r. przebywało prawie 1,5 mln osób objętych ochroną przyznaną na podstawie Ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U.2022 poz. 583, z pozn. zm. [7]) lub objętych „europejską” formą ochrony czasowej.

Nagły przyjazd dużej liczby osób uchodźczych z Ukrainy (przede wszystkim w okresie od końca lutego do połowy marca 2022 r.) wymagał zapewnienia im interwencyjnego zakwaterowania i udzielenia wielowymiarowego wsparcia humanitarnego i recepcyjnego. Z biegiem czasu pojawiła się konieczność namysłu nad tym, jak sprostać długofalowym wyzwaniom w związku z nową sytuacją w sferach mieszkalnictwa, edukacji, rynku pracy, ochrony zdrowia i pomocy społecznej. Jako że wiele z tych osób może zostać w Polsce na dłużej i zdecydować się na osiedlenie się na stałe (np. z uwagi na lepsze warunki społeczno-ekonomiczne funkcjonowania w porównaniu do kraju pochodzenia oraz trwający tam konflikt zbrojny), konieczna jest dyskusja nad tym, w jaki sposób pracować na rzecz włączenia i adaptacji migrantów w polskim społeczeństwie. W pierwszych tygodniach kryzysu kluczową rolę odgrywało społeczeństwo obywatelskie, w tym organizacje społeczne. Samorządy również działały od początku kryzysu, choć systemowe działania pomocowe i recepcyjne rozwijały się bardziej stopniowo niż doraźna pomoc. Kierując się doświadczeniami międzynarodowymi i krajowymi, popartymi wynikami badań własnych i wtórnych,

opracowaliśmy ten dokument po to, by zaproponować administracji polskich miast rozwiązania, które mogą przyczynić się do skutecznego projektowania miejskich polityk włączających.

Jakie polityki?

Badacze i praktycy posługują się różnymi nazwami dla opisu polityk publicznych powstających w odpowiedzi na rosnącą populację mieszkańców z doświadczeniem migracji. Niektórzy nazywają je politykami integracyjnymi [8], inni – politykami włączającymi migrantów.

My wybieramy określenie **polityki włączające** i mamy tu na myśli takie polityki, które oferują wszystkim mieszkańcom miast równe szanse uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturowym i politycznym miast, oraz zapewniają wszystkim, także tym nie mówiącym w dominującym języku społeczeństwa przyjmującego, równe szanse korzystania z publicznych usług miejskich. [9] Trzeba podkreślić, że samo pojęcie “włączania” nie odnosi się tu do asymilacji tylko właśnie integracji jako wielostronnego i wieloaktorowego procesu.

Przyjmujemy, że kluczowe zasady dla projektowania i wdrażania skutecznych polityk publicznych włączających osoby z doświadczeniem migracji w życie miast, są następujące:

- Traktowanie osób migrujących jako nowych, ale równoprawnych mieszkańców miasta;

[6] Nie dotyczy to wyłącznie państwa UE. Więcej zob. komentarz metodologiczny UNHCR: https://data.unhcr.org/en/documents/details/91338#_ga=2.133557709.238001889.1668630207-1888498200.1646344431.

[7] Pełny akt prawny znajduje się na stronie internetowej: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583> (dostęp: 14.11.2022).

[8] O politykach integracyjnych dla migrantów w miastach można przeczytać więcej na przykład w tekście Penninx, R., & Garcés-Masareñas, B. (2016). *The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In Integration processes and policies in Europe* (pp. 11-29).

[9] Więcej na temat miejskich polityk włączających migrantów, a także o tym, czym one się różnią od polityk integracyjnych czy wielokulturowych można dowiedzieć się z przewodnika Shada Islam, Amanda Rohde and Gerard Huerta (2019) *Europe's Migration Challenge From Integration To Inclusion. Friends of Europe*, Dostępny na stronie internetowej: https://www.friendsofeurope.org/wp/wp-content/uploads/2019/07/FOE_MIG_DP_migration-challenge.pdf

- Budowanie horyzontalnych polityk równościowych, z których wszyscy mieszkańcy miast, a nie tylko osoby z doświadczeniem migracyjnym, mogą czerpać korzyści;
- Zachęcanie do tworzenia miejskich przestrzeni przyjaznych dla wszystkich mieszkańców, także grup już osiedlonych migrantów, którzy najlepiej rozumieją potrzeby nowych mieszkańców.

Polityki włączające stosują też często zasady tzw. *mainstreamingu* usług do potrzeb migrantów [10]. Oznacza to równoległe dostosowywanie wszelkich standardowych usług publicznych świadczonych w ramach kompetencji miejskich do potrzeb migrantów, a także stosowanie celowanych działań wyrównujących szanse migrantów, np. poprzez oferowanie kursów nauki języka dominującego w społeczeństwie przyjmującym.

Metodologia

Niniejszy dokument, a w szczególności Wprowadzenie i Rozdział I [11], został opracowany w oparciu o wyniki badań prowadzonych przez autorów w ramach różnych projektów badawczych, w tym:

- *Cudzoziemcy – warszawiacy. Diagnoza i rekomendacje działań integracyjnych* realizowanego we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera w Polsce;
- *Investing in 'Welcoming Spaces' in Europe: revitalizing shrinking areas by hosting non-EU migrants – Welcoming Spaces* finansowanego w ramach programu Horizon 2020, umowa 870952;
- *Local welfare system response to migrant poverty. Between innovations and inequality*, finansowany przez Narodowe Centrum Nauki, Sonata 15, 2019/35/D/HS5/01919;
- *Migrant integration governance in CEE cities post 2015 – MigIntegrEast*, finansowanego w ramach programu Horizon 2020 MSCA, umowa nr 896115;
- *Równy dostęp cudzoziemców do usług publicznych: Warszawa*, finansowany z Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy (Fundusze Norweskie i EOG).

Zasadnicza część opracowania, tj. Rozdziały od II do V, bazuje na działaniach badawczych związanych z realizacją projektu:

- *Koncepcja drogi dojścia do modelu lokalnej polityki ekonomicznego i społecznego włączania migrantów w życie miast*, w ramach współpracy ze Stowarzyszeniem na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego NOMADA, w projekcie 'Legal aid and advocacy towards systemic support and inclusion of refugees', finansowanym przez Danish Refugee Council, umowa nr DRC-POL-0001004.

W toku postępowania badawczego związanego z realizacją ww. projektu:

- W pierwszej kolejności dokonano analizy wyników z wcześniej zrealizowanych projektów (punkty od 1) do 5)) z udziałem autorów niniejszego opracowania;
- Dokonano przeglądu literatury przedmiotu i przeprowadzono analizę danych zastanych dotyczących polityk migracyjnych i integracyjnych w miastach w Polsce i za granicą, zwracając szczególną uwagę na dobre praktyki i zasady tworzenia lokalnych działań, projektów, programów i polityk włączania migrantów w życie miast różnej wielkości;
- Przeprowadzono analizę podstawowych aktów prawnych międzynarodowych i krajowych związanych z przyjmowaniem

[10] *Mainstreaming* to pojęcie, które trafiło do obszaru migracji z *gender studies*. Więcej na temat stosowania tego podejścia w ramach obszaru migracji znaleźć można w tekście Westerveen, L., & Adam, I. (2019). *Monitoring the impact of doing nothing: New trends in immigrant integration policy*. *Ethnicities*, 19(1), 20-43.

[11] W przygotowaniu tych części opracowania wykorzystano materiał wcześniej zebrany i omówiony w publikacji: Cichocka E., Homel K., Krzyworzeka-Jelinowska A., Łukasiewicz K., Nowosielski M., Pachocka M., Podgórska K., Popławska Z., Winiarska A., Wach D. (2022) *Przewodnik tworzenia polityk włączających osoby z doświadczeniem migracji w życie miast*, *CMR Spotlight* 12 (46).

migrantów, w tym w kontekście dostępu i korzystania z różnych form ochrony międzynarodowej i krajowej;

- Zaangażowano się merytorycznie w przygotowanie i przeprowadzenie trzech warsztatów w okresie listopad-grudzień 2022 r. z lokalnymi interesariuszami z miasta Wrocław, które potraktowano jako studium przypadku:
 - ✓ Warsztat online z przedstawicielami lokalnej administracji miejskiej;
 - ✓ Warsztat online z przedstawicielami lokalnych organizacji społecznych pracującymi z i na rzecz migrantów;
 - ✓ Warsztat stacjonarny z przedstawicielami obu ww. grup we Wrocławiu.
- Głównym organizatorem warsztatów było wrocławskie Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego NOMADA, przy współpracy z Urzędem Miejskim Wrocławia. Dane z warsztatów, w tym nagrania audio, zostały spisane przez zespół projektowy, poddane analizie tematycznej wykorzystane do opracowania niniejszego dokumentu.
- Przeanalizowano przekazane przez Urząd Miejski Wrocławia na potrzeby tego projektu dane obejmujące miejskie statystyki, listę dokumentów prawnych, opracowania i raporty dotyczące szeroko rozumianej sytuacji migracyjnej miasta i prowadzonych w nim działań włączających na rzecz migrantów w ostatnich latach, ze szczególnym naciskiem na rok 2022 r. Materiał został poddany dyskusji podczas spotkania online z przedstawicielami miasta, przeanalizowany i opisany w ramach tego opracowania. Należy podkreślić, że materiał ten miał charakter pomocniczy i umożliwił lepsze poznanie oraz zrozumienie kontekstu sytuacji w tym dużym i ważnym polskim mieście, w którym obecni są od lat zarówno migranci dobrowolni jak i przymusowi;
- Przygotowano finalny dokument z realizacji projektu.

W tym miejscu autorzy opracowania wyrażają słowa podziękowania wszystkim

aktorom publicznym i społecznym, dzięki którym przeprowadzenie badania i opracowanie niniejszej publikacji było możliwe.

Model włączania migrantów/ek w życie miast

1. **Partycypacyjne projektowanie i wdrażanie działań** włączających migrantki i migrantów, polegające na współpracy lokalnego samorządu z różnymi interesariuszami, w tym lokalnymi organizacjami społecznymi, oraz organizacjami i grupami reprezentującymi migrantów. Doświadczenia miast wskazują, że w szczególności warto zwrócić uwagę na to, aby:

- Włączać w proces tworzenia i opiniowania polityk, programów oraz działań na rzecz migrantów różne formalne i nieformalne grupy migrantów;
- W możliwie dużym stopniu uwzględniać sugestie tych grup w planowanych politykach, programach, działaniach;
- Nie wyważać otwartych drzwi: korzystać w procesie planowania z doświadczenia innych miast, np. w postaci opracowanego katalogu działań na rzecz migrantów, realizowanych w różnych obszarach;
- Zidentyfikować i wykorzystać lokalny potencjał instytucji doświadczonych w realizacji działań na rzecz migrantów;
- Uwzględniać osoby z doświadczeniem migracyjnym w polityce kadrowej.

2. **Badania:** planowanie działań w oparciu o dowody, w tym diagnozę potrzeb, a także wyniki badań realizowanych w różnych innych kontekstach, oraz ewaluację, we współpracy z ośrodkami badawczymi; aby było to możliwe, warto zapewnić:

- Zbieranie danych administracyjnych dotyczących migrantów w mieście i doprowadzenie do ich spójności oraz porównywalności, np. na temat struktury

populacji, sytuacji na rynku pracy, w opiece zdrowia, sytuacji osób korzystających z pomocy społecznej, populacji dzieci migranckich w szkołach itp.;

- Udostępnianie danych różnym jednostkom administracji, a także partnerom społecznym, którzy w oparciu o nie mogą planować różne interwencje oraz działania.

3. Skuteczna koordynacja wymiany informacji oraz planowanych długofalowo działań lokalnych, realizowana przez wiodącą jednostkę w ramach administracji lokalnej. Planując działania, warto uwzględnić doświadczenia innych miast w tym:

- Powierzenie koordynacji działań realizowanych na rzecz wszystkich migrantów (a nie tylko np. osób migrujących przymusowo z Ukrainy) centralnie ulokowanej jednostce administracji;
- Powierzenie tej jednostce budżetu dedykowanego na koordynację działań na rzecz migrantów;
- Opracowanie i udostępnianie bazy danych jednostek administracji oraz organizacji zajmujących się świadczeniem usług, z których mogą korzystać migranci;
- Posiadanie aktualnego planu/strategii działań realizowanych lokalnie na rzecz migrantów.

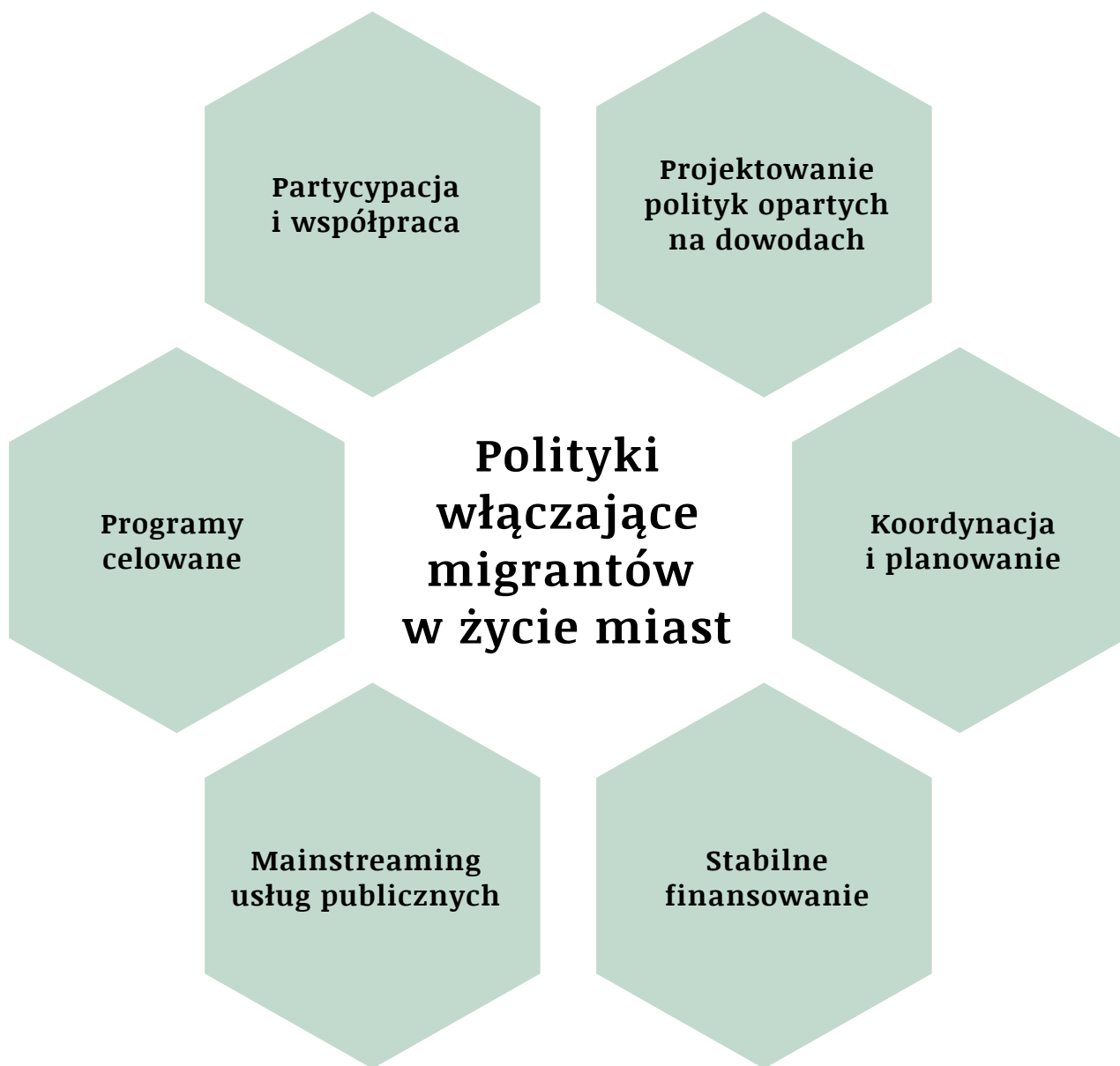
4. Stabilne finansowanie, konieczność zapewnienia finansowania działań zarówno samej administracji, jak i zaangażowanych organizacji społecznych wychodzących poza system finansowania tymczasowego w ramach działań projektowych (często stosunkowo krótkotrwałych, bez gwarancji kontynuacji). Źródłem tego stabilnego finansowania w długim horyzoncie czasu powinno być finansowanie centralne z budżetu państwa.

5. Mainstreaming: dbałość o dostosowanie wszelkich usług miejskich do potrzeb migrantów na równi z innymi mieszkańcami miasta, a tym samym, równe traktowanie

migrantów w dostępie do usług publicznych; doświadczenia innych miast wskazują na kilka ważnych kroków, pozwalających to osiągnąć, w tym m.in.:

- Planowanie miejskich stron internetowych oraz materiałów informacyjnych z uwzględnieniem również potrzeb migrantów nie posługujących się językiem polskim;
- Opracowywanie druków administracyjnych i miejskich broszur informacyjnych w kilku najczęściej używanych językach w mieście;
- Zapewnienie dostępu do tłumacza (np. telefonicznie lub przy wykorzystaniu nowych technologii) w urzędach i miejskich placówkach ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej, co nie tylko zwiększy dostępność usług publicznych, lecz również pozwoli na zidentyfikowanie, jakimi językami najczęściej posługują się migranci z nich korzystający;
- Podwyższanie kompetencji urzędników w zakresie obsługi klientów z doświadczeniem migracyjnym;
- Monitorowanie potrzeb mieszkańców miasta nie posługujących się biegle językiem polskim w zakresie dostępu do informacji, a także rozpoznawalności i użyteczności istniejących rozwiązań informacyjnych miasta do nich adresowanych.

6. Równy dostęp: wyrównanie szans migrantów w dostępie do usług publicznych, co wymaga tworzenia również **programów celowanych**, czyli specjalnie adresowanych do migrantów, takich jak na przykład kursy nauki języka polskiego dla dzieci i dorosłych (z uwagi na potencjalnie wysokie koszty mogą być to kursy częściowo odpłatne lub dotowane dla osób w największym stopniu narażonych na wykluczenie społeczne, np. cudzoziemców objętych ochroną międzynarodową).

Rysunek 1. Model lokalnych polityk włączających migrantów
Źródło: opracowanie własne zespołu autorskiego.

Rozdział I

Międzynarodowe i krajowe doświadczenia w zakresie tworzenia lokalnych polityk włączających migrantki i migrantów

Globalna populacja miast i migrantów w miastach systematycznie rośnie. [12]

Podczas gdy w latach 50. tylko 30% ludzkości mieszkało na obszarach miejskich, w 2018 r. była to już ponad połowa. Rośnie także liczba migrantów: w największych ośrodkach miejskich mieszka już średnio 20% globalnej populacji migrantów. Wśród globalnych miast, które zamieszkuje najwięcej migrantów znajdują się: Toronto (46% migrantów wśród mieszkańców miasta), Nowy Jork (37%), Londyn (37%), Paryż (25%), Sztokholm (23%) czy Berlin (20%). Miasta te mają najwięcej doświadczeń w zakresie

odpowiadania na potrzeby mieszkańców z doświadczeniem migracji, warto więc – biorąc pod uwagę polityczne, gospodarcze czy społeczne uwarunkowania – wyciągać wnioski płynące z ich doświadczeń również dla polskich miast.

W tej części opracowania obszary wyodrębnione w ramach proponowanego przez nas modelu (*Rysunek 1, s. 10*) obrazujemy wybranymi przykładami zarówno z miast zagranicznych, jak i polskich, wzbogacając je o komentarze merytoryczne.

[12] Urbanization and migration (2018)
Migration Data Portal, Dostępne na stronie:
<https://www.migrationdataportal.org/themes/urbanization-and-migration> (dostęp: 14.11.2022).

Partycypacja i współpraca

Partycypacyjne programowanie polityk publicznych, rozumiane jako współpraca ze społecznościami lokalnymi (ang. *community collaboration*) w projektowaniu działań, które mają tych społeczności dotyczyć [13], pozwala generować rozwiązania bardziej użyteczne, długotrwałe i pozytywne w skutkach. [14]

Oddolne budowanie polityk włączających mieszkańców i mieszkanki z doświadczeniem migracji

Polityki migracyjne nie zawsze muszą być kształtowane odgórnie (przez rząd centralny i wdrażane lokalnie). Przeciwnie, doświadczenia międzynarodowe pokazują szereg odwrotnych przykładów. Berlin, stolica Niemiec, jako pierwsze miasto w kraju w odpowiedzi na rosnącą liczbę mieszkańców z doświadczeniem migracji, już w latach 80. zaczął rozwijać politykę integracyjną.

Od początku była ona – i nadal jest – wypracowywana w porozumieniu z lokalnymi organizacjami i działaczami na rzecz mniejszości etnicznych i migranckich. Od ponad 30 lat w Berlinie działa pełnomocnik/czka Senatu Berlina ds. integracji i migracji. [15] Aktualnie jest nią Katarzyna Niewiedział, która przyjechała z Polski do Niemiec w wieku 12 lat. Pełnomocniczka odpowiedzialna jest za opracowanie strategii i działań na rzecz integracji migrantów. Od 2004 r. w Berlinie

działa także składająca się z reprezentantów różnych grup migrantów Rada ds. Integracji i Migracji, która doradza Senatowi Berlina w kwestiach polityki integracyjnej. We wszystkich dzielnicach (niem. *Bezirke*) Berlina działają pełnomocnicy do spraw integracji i migracji wraz z radami ds. integracji, które doradzają urzędowi dzielnic we wszystkich obszarach działań związanych ze sprawami migrantów. Mogą w nich uczestniczyć także osoby nieposiadające obywatelstwa niemieckiego. Dzięki temu interesy mieszkańców dzielnic z historią migracyjną są uwzględniane. Partycypacyjny model w Berlinie jest implementowany także dzięki współpracy z organizacjami społecznymi, które wdrażają lokalne polityki rządu federalnego, w tym usługi społeczne, pomoc indywidualną oraz realizują działania integracyjne zlecone przez lokalną administrację.

Jednym z flagowych programów skierowanych do migranckich mieszkańców Berlina jest doradztwo migracyjne dla dorosłych i młodzieży, w ramach którego tworzy się plany pomocy dla migrantów dostosowane do ich potrzeb, np. w zakresie pomocy społecznej czy sytuacji mieszkaniowej. Wielu migranckich mieszkańców ma także możliwość ukończenia bezpłatnie kursu integracyjnego, który składa się z komponentów orientacyjnego i językowego.

W Polsce prekursorem partycypacyjnego programowania lokalnych polityk migracyjnych był samorząd miasta Gdańska, który już w 2016 r. opracował w ten sposób „Model Integracji Imigrantów”. [16] W ślad za tym wzorem podążyły inne polskie miasta. [17] Warto zwrócić uwagę na ich doświadczenia i związane z nimi wyzwania:

[13] Więcej informacji na ten temat znaleźć można w artykułach Israel, B.A., Schulz, A.J., Parker, E.A., & Becker A.B. (1998). Review of community-based research: Assessing partnership approaches to improve public health. *Annual Review of Public Health*, 19, 173–202; Lesser, J.; Oscós-Sánchez, M.A. (2007). Community-academic research partnerships with vulnerable populations. *Annu. Rev. Nurs. Res.* 25, 317–337.

[14] Wyniki badań na ten temat znaleźć można w artykułach McKay, M. M., Bell, C. C., & Blake, C. A. (2010). Community-based collaborations: Designing, conducting and sustaining prevention programs. In *How to write a successful research grant application* (pp. 9-20). Springer, Boston, MA.

[15] Więcej informacji na temat pełnomocniczki można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.berlin.de/lb/intmig/> (dostęp: 15.11.2022).

[16] Pełna treść modelu: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/20170691578/model-integracji-imigrantow>

[17] Warto podkreślić, że m.st. Warszawa ma wpisany standard partycypacyjnego przygotowania do wszystkich polityk i programów miejskich w standardy dokumentów programujących rozwój miasta. Więcej informacji na stronie: https://um.warszawa.pl/documents/56602/3702322/1868_0512zal.pdf/6f922376-893c-e40b-405f-2bdac67bdf56?t=1619800824093 (dostęp: 15./11./2022)

- **Rady ds. migrantów/cudzoziemców:** Partycypacja może przybierać różne formy, od komentowania zaproponowanych już dokumentów, przez zaangażowanie w warsztatowy proces tworzenia lokalnej strategii włączającej migrantów, po tworzenie stałych i trwale działających ciał konsultacyjnych/doradczych. Takie rady ds. migrantów mają duży potencjał, z którego samorządy miejskie mogą korzystać, projektując różne rozwiązania.
- **Partycypacja i odpowiedzialność:** Włączenie organizacji społecznych w proces tworzenia polityk oznacza, że opinie tych podmiotów powinny być uwzględniane w projektowanych działaniach. Jeśli nie jest to możliwe, każdy z zaangażowanych podmiotów powinien otrzymać uzasadnienie, dlaczego jego głos został pominięty [18]. Doświadczenia polskich miast wskazują, że w przypadku braku takiego dialogu, istnieje ryzyko utraty potencjału współpracy administracji samorządowej i organizacji społecznych.
- **Identyfikacja osób uczestniczących w procesie partycypacyjnym:** Podstawowym wyzwaniem w zakresie partycypacyjnego programowania polityk jest ustalenie, kto powinien być włączony w ten proces. Warto upewnić się, że do procesu zaproszono zarówno formalne jak i nieformalne grupy migranckich mieszkańców miast oraz że sam proces prowadzony jest w sposób dostępny językowo dla osób nie posługujących się dobrze językiem polskim. W przypadku przedstawicieli administracji kluczowe jest włączanie w proces osób decyzyjnych w zakresie realizacji poszczególnych zadań.
- **Wyważanie otwartych drzwi:** Rozpoczynając proces projektowania lokalnych polityk włączających migranckich mieszkańców i mieszkanki w życie miast, niezbędne jest zapoznanie się z rozwiązaniami już obowiązującymi (zarówno w Polsce jak i za granicą) i przynoszącymi dobre efekty, po to, aby nie tracić czasu na wymyślanie rozwiązań już sprawdzonych, np. ustalenie katalogu możliwych działań. Katalog taki został stworzony np. w ramach gdańskiego Modelu Integracji Imigrantów. [19]
- **Wykorzystanie potencjału:** w procesie partycypacyjnego tworzenia polityk powinny brać udział podmioty posiadające różne doświadczenia, ekspertyzę i statusy, zarówno z sektora publicznego, jak i społeczeństwa obywatelskiego, w tym samych migrantów, ponieważ ich wiedza, doświadczenie oraz perspektywa mogą się wzajemnie uzupełniać. Dla przykładu pracownicy i pracowniczki administracji posiadają dużą wiedzę w zakresie istniejącego porządku prawnego wyznaczającego charakter ich działań czy możliwości finansowych, zaś mieszkańcy i mieszkanki miast z doświadczeniem migracyjnym dysponują unikatową wiedzą w zakresie wyzwań, jakie napotykają i możliwymi sposobami poszukiwania rozwiązań.

[18] por. Kanon Lokalnych Konsultacji Społecznych, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, s. 7, [2_konsultacje_kanon.pdf \(partycypacjaobywatelska.pl\)](#) (dostęp: 27.03.2023).

[19] Jednym z lepszych w Polsce wzorców planowania lokalnej polityki włączającej migrantów jest tzw. Gdański Model Integracji. Można zapoznać się z nim na stronie: [Więcej informacji na temat pełnomocniczki można znaleźć na stronie internetowej: https://www.berlin.de/lb/intmig/ \(dostęp: 15.11.2022\).](#)

Projektowanie działań opartych na dowodach: dane statystyczne, diagnozy, ewaluacje

Programowanie skutecznych polityk na poziomie lokalnym wymaga zbierania rzetelnych i adekwatnych danych statystyki publicznej, prowadzenia diagnoz potrzeb i wyzwań na poziomie lokalnym oraz ewaluacji prowadzonych działań. Miasta korzystają w tym zakresie z baz danych lokalnych, rejestrów administracyjnych czy spisów statystycznych. W większości przypadków dane te są rozproszone i podzielone według różnych kategorii, co utrudnia szacowanie faktycznej liczby migrantów mieszkających w danym momencie w poszczególnych obszarach miasta oraz określenie ich cech społeczno-demograficznych. Największe metropolie opierają się w dużej mierze na danych ze spisów powszechnych w podziale na rejony statystyczne na poziomie sąsiedztw [20]. Ponadto, miasta coraz częściej zapewniają otwarty dostęp do różnych baz danych publicznych, aby wzmacniać zaangażowanie obywatelskie oraz działania innowacyjne – na przykład London Datastore [21].

Dostęp do danych pozwalających rzetelnie zdiagnozować istniejące problemy jest podstawą prowadzenia efektywnej polityki publicznej. Tymczasem władze polskich miast natrafiają na barierę braku dostępu do rzetelnych i kompletnych danych, które:

- Nie są zbierane;
- Są rozproszone między różnymi instytucjami i bazami danych.

Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być:

- Zgłoszenie w Głównym Urzędzie Statystycznym (GUS) zapotrzebowania na dane, których brakuje urzędowi miast w prowadzeniu polityki publicznej i zawnioskowanie o ich zbieranie i udostępnianie, np. w Banku Danych Lokalnych (BDL);
- Stworzenie jednostki miejskiej (lub zorganizowanie interdyscyplinarnego zespołu w ramach istniejących zasobów) odpowiedzialnej za zbieranie brakujących danych (a wcześniej określenie jakich danych brakuje); w zakresie tego typu działań istnieje duże pole do współpracy ze środowiskiem akademickim i badawczym [22];
- Wyznaczenie w urzędzie zespołu/osoby agregującej i udostępniającej dane zainteresowanym aktorom.

Przykładem dobrej praktyki w zakresie zbierania i udostępniania różnych danych jest pilotażowy projekt warszawski “Otwarte dane po warszawsku” [23], a w ostatnich miesiącach także aktualizowany na bieżąco panel z danymi dotyczącymi przyjazdu migrantów przymusowych z Ukrainy po inwazji Rosji na ten kraj, “Warszawa w kryzysie uchodźczym”. [24] Panel jest prowadzony przez Biuro Strategii i Analiz w Urzędzie m.st. Warszawy (Rysunek 2). [25]

[20] Dla przykładu, dane na temat populacji nowojorczyków urodzonych poza USA znaleźć można na poziomie kodów pocztowych: <https://www.census.gov/quickfacts/newyorkcitynewyork>, dane te zbierane są w ramach Census: <https://www.nyc.gov/site/planning/planning-level/nyc-population/2020-census.page> oraz Londyn <https://data.london.gov.uk/census/> (dostęp: 15./11./2022).

[21] Dane dotyczące Londynu można znaleźć na stronie internetowej: <https://data.london.gov.uk/> (dostęp: 15.11.2022).

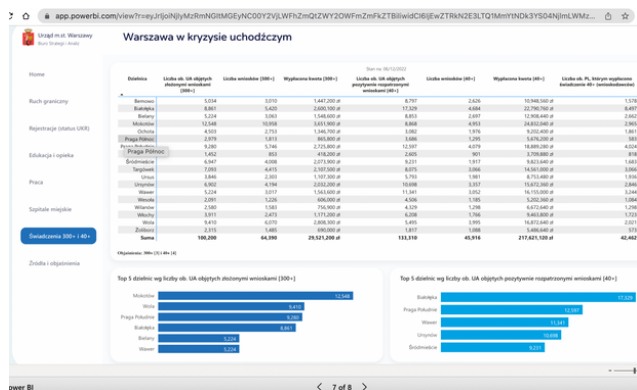
[22] Przykładem takich działań może być powołanie Korpusu Analityków Urzędu m.st. Warszawy (zespół wewnętrzny) lub Obserwatorium Migracji i Wielokulturowości w Krakowie (współpraca międzysektorowa).

[23] Dostępna na stronie: <https://api.um.warszawa.pl/#> (dostęp: 15./11./2022).

[24] Baza dostępna jest na stronie internetowej: <https://um.warszawa.pl/waw/warszawa-w-liczbach/-/dane-na-temat-kryzysu-uchodzczego> (dostęp: 15./11./2022).

[25] Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie: <https://um.warszawa.pl/waw/warszawa-w-liczbach/-/dane-na-temat-kryzysu-uchodzczego>

Rysunek 2. Dashboard "Warszawa w kryzysie uchodźczym"

Źródło: Warszawa w kryzysie uchodźczym

Ważnym źródłem wiedzy mogą być rejestry administracyjne – w przypadku polskich miast mogą być to np. dane meldunkowe, dane z urzędów stanu cywilnego (w tym rejestry urodzeń czy ślubów), rejestry uczniów w szkołach i placówkach opieki przedszkolnej, statystyki korzystania z placówek pomocy społecznej czy ochrony zdrowia, rejestry działalności gospodarczej, czy statystyki zgłoszeń do ubezpieczeń społecznych (Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – ZUS). W celu uzyskania bardziej pogłębionych informacji na temat migracji, miasta nawiązują współpracę z instytucjami naukowymi i organizują wspólne projekty i inicjatywy badawcze – jak na przykład Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji w Krakowie [26] czy w Warszawie, gdzie poszczególne jednostki miejskie podejmują współpracę z uczelniami wyższymi.

Innym przykładem współpracy są partnerstwa strategiczne i umowy ramowe, jak te podpisane w ostatnich latach między Biurem Współpracy Międzynarodowej (BWM) m.st. Warszawy z Ośrodkiem Badań nad Migracjami UW czy – szerzej – podmiotów takich jak Unia Metropolii Polskich (UMP) z jednostkami badawczymi. Pozwala to na rozpoczęcie dialogu w zakresie wymiany

informacji i danych na temat migrantów w poszczególnych miastach i podejmowania innych działań szczegółowych poświęconych np. projektowaniu polityk publicznych w obszarze integracji czy realizowania badań.

Koordinacja i jakość działań

Jednym z głównych wyzwań w prowadzeniu lokalnych polityk włączających jest koordynacja działań różnych aktorów, w tym przez administrację samorządową i jej jednostki oraz organizacje społeczne (w tym migranckie). Im bardziej zdecentralizowane są usługi publiczne, tym trudniej jest je koordynować oraz dbać o ich jakość [27]. Nierówna jakość usług może z kolei prowadzić do tworzenia nierównych szans edukacyjnych czy zawodowych dla mieszkańców miast z doświadczeniem migracji. Silnie zdecentralizowane i słabo skoordynowane usługi, programy czy polityki oznaczają, że także osobom z doświadczeniem migracji ciężiej jest się wśród nich zorientować i zrozumieć, gdzie i na jaką pomoc można liczyć.

Odpowiedzią na to wyzwanie może być **dobrze zorganizowana i ulokowana w strukturach miejskich jednostka koordynująca działania miasta na rzecz migrantów** i dbająca o to, aby usługi miejskie były dostosowane do potrzeb wszystkich mieszkańców, także tych, którzy nie mówią w języku społeczeństwa przyjmującego. W Nowym Jorku, jednym z najbardziej doświadczonych w kwestiach migracji miast na świecie, taką rolę pełni Biuro Burmistrza ds. Imigrantów (ang. *Mayor's Office of Immigrant Affairs, MOIA*). [28] Tym, co wyróżnia MOIA jest fakt, że jest ona ulokowana strategicznie w administracji miejskiej i podlega bezpośrednio Zastępcy Burmistrza. [29]

[26] Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji, <https://owim.uek.krakow.pl/index.php/o-owim/> (dostęp: 15./11./2022).

[27] Więcej na ten temat dowiedzieć się można z artykułu Łukasiewicz, K., Oren, T., & Tripathi, S. (2021). *Local welfare system response to refugees: between innovations, efficiency, and creating unequal opportunities*. Journal of Ethnic and Migration Studies, 1-21.

[28] Chcąc dowiedzieć się więcej na temat działania MOIA, warto odwiedzić stronę internetową: <https://www.nyc.gov/site/immigrants/about/about-moia.page> (dostęp: 15.11.2022).

[29] Opis struktury administracji miejskiej Nowego Jorku wraz z ulokowaniem MOIA znaleźć można na stronie internetowej: <https://www1.nyc.gov/assets/home/downloads/pdf/office-of-the-mayor/misc/NYC-Organizational-Chart.pdf> (dostęp: 15.11.2022).

Zadania MOIA obejmują dbanie o równe szanse migrantów w dostępie do rynku pracy, usług miejskich, usług prawnych i służby zdrowia, wspieranie zaangażowania obywatelskiego i kulturowego społeczności migranckich, a także lobbowanie na różnych poziomach władzy na rzecz przeciwdziałania nierównościom doświadczanym przez nowojorskie społeczności imigranckie. Chociaż Nowy Jork przeznacza duże środki na działania na rzecz migrantów, konkretne usługi dostarczane są głównie na zasadzie zlecenia ich organizacjom społecznym. Ma to oczywiście zalety, takie jak dostępność usług w dzielnicach i dostarczanie ich przez zaangażowane organizacje. Obciążone jest jednak wadami, które obejmują, m.in. niestabilne finansowanie, a często również niedofinansowanie, nierówną jakość świadczonych usług, a nawet ich fragmentaryzację, która prowadzi do chaosu informacyjnego. [30] Projektując usługi dla migrantów w polskich miastach, warto zwrócić uwagę na te ryzyka, ponieważ wiele z nich, w tym niestabilna praca w systemie projektowym czy trudności w koordynacji usług dostarczanych przez różne organizacje, są już dobrze znane w dużych metropoliach.

Największe wyzwania dla migranckich mieszkańców kumulują się zazwyczaj w pierwszym okresie ich pobytu w mieście. W odpowiedzi na te wyzwania miasta mogą wspierać nowych mieszkańców w sposób szczególny. Warto przywołać przykład kanadyjskiego Toronto, w którym w ramach struktur miejskich funkcjonują: biuro dedykowane nowym mieszkańcom (ang. Toronto Newcomer Office), międzysektorowe forum wymiany wiedzy i projektowania działań w odpowiedzi na potrzeby integracyjne nowych mieszkańców (ang. Newcomer Leadership Table), a także lokalne partnerstwa koordynujące działania na rzecz imigrantów (ang. Local Immigration Partnerships) [31].

W 2021 r., po przeprowadzonych konsultacjach społecznych, Rada Miejska Toronto przyjęła nową strategię "Toronto Newcomer Strategy" [32], która wśród priorytetów na lata 2022-2026 objęła poprawę dostępu nowych mieszkańców do usług miejskich, poprzez m.in. szkolenia personelu i działania komunikacyjne, wdrażanie polityki "Dostęp bez strachu" (ang. "Access without Fear"), czyli dostępu do usług publicznych dla osób o nieuregulowanym statusie, priorytetyzację i przygotowanie planów zwiększenia dostępności do usług mających kluczowy wpływ na dobrostan nowych mieszkańców, współpracę i rzecznictwo w kwestiach systemowych dotyczących nowych mieszkańców.

W polskich miastach nie ma jednego, przyjętego ogólnie schematu, według którego administracja lokalna organizuje i koordynuje działania dotyczące migrantów w swoich strukturach lub powołuje dedykowane stanowiska. W efekcie miasta przyjmują różne rozwiązania lub nie podejmują w tym kierunku żadnych kroków, w szczególności, jeśli odsetek mieszkańców z doświadczeniem migracyjnym jest w ich ocenie niski. Często jest to także motywowane świadomym unikaniem ryzyka napięć społecznych, których obawiają się przedstawiciele urzędów. Wyzwanie, które często jest postrzegane przez społeczność lokalną jako kontrowersyjne, lecz zarazem nie jest uznawane za bardzo istotne, ostatecznie może pozostać poza zainteresowaniem władz samorządowych.

Najczęściej polskie metropolie lokują jednostki koordynujące działania na rzecz migrantów w ramach jednostek administracji związanych z pomocą lub polityką społeczną (np. w Krakowie, Gdańsku, Wrocławiu czy Poznaniu). Na inny model zdecydowała się Warszawa,

[30] Łukasiewicz, K., Oren, T., & Tripathi, S. (2021), jak wyżej.

[31] Więcej informacji na temat tych programów można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.toronto.ca/city-government/accountability-operations-customer-service/long-term-vision-plans-and-strategies/toronto-newcomer-strategy/> (dostęp: 15/11/2022).

[32] Cały dokument znaleźć można na stronie internetowej: [15] Więcej informacji na temat pełnomocniczek można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.berlin.de/lb/intmig/> (dostęp: 15.11.2022).

gdzie koordynacja szeroko rozumianych spraw migracyjnych w ostatnich latach została powierzona Zespołowi Koordynacji Działań na rzecz Cudzoziemców w ramach Biura Współpracy Międzynarodowej, pomimo tego, że konkretne zadania dotyczące spraw cudzoziemskich realizowane są w praktyce, tak jak w innych miastach, m.in. przez jednostki związane z pomocą społeczną, edukacją czy komunikacją społeczną.

Doświadczenia różnych polskich miast wskazują na kilka kluczowych wyzwań związanych z ulokowaniem jednostki koordynującej działania miasta na rzecz migrantów:

- Niewystarczająca koordynacja działań na rzecz migrantów i migrantek z innymi horyzontalnymi politykami włączającymi i równościowymi prowadzonymi przez administrację miast;
- Zbyt niska ranga jednostki koordynującej działania na rzecz migrantów i jej słabe ulokowanie w strukturach administracji;
- Potrzeba priorytetyzacji działań jednostki na rzecz migrantów z poziomu prezydenta miasta;
- Konieczność zapewnienia odpowiedniego budżetu, jakim taka jednostka dysponuje;
- Wyzwaniem i ryzykiem jest tworzenie jednostek/instytucji koordynujących lub projektowanie działań na rzecz wybranych społeczności (w kontekście zmian po 24 lutego 2022 r. jest to często społeczność ukraińska), zamiast integrowania ich w zrównoważony system działań na rzecz wszystkich migrantów i migrantek (to może dodatkowo powodować poczucie nierównego traktowania u innych migrantów).

Lokalne instytucje włączające migrantów (na przykład lokalne centra wielokulturowe)

W różnych polskich miastach samorządy wraz z organizacjami społecznymi tworzą lokalne instytucje specjalizujące się w świadczeniu usług dla migrantów. Dzięki działaniom tych placówek migranci zyskują szerszy dostęp do usług publicznych, a także przestrzeń do budowania wzajemnych relacji społecznych. Jednostki te bywają określane jako centra wielokulturowe lub centra wspierania migrantów. Jedną z pierwszych takich placówek jest działające od 2014 roku dzięki współpracy Urzędu m.st. Warszawy i lokalnych organizacji pozarządowych Centrum Wielokulturowe (CWW). [33] W 2021 r., również w efekcie współpracy administracji miasta i lokalnych organizacji społecznych, powstały łódzkie i krakowskie centra wielokulturowe. Historia działania centrów zwykle poprzedzona jest latami współpracy administracji i organizacji społecznych oraz długotrwałymi działaniami rzeczniczymi. W ramach krakowskiego Centrum działa Punkt Informacyjny dla Obcokrajowców.

Wśród wyzwań, z którymi zmagają się centra wielokulturowe w polskich miastach, wymienić można m.in.:

- Działanie w systemie projektowym, co przekłada się na tymczasowy charakter oraz generuje wyzwania w zakresie dostarczania usług w sposób trwały i zrównoważony;
- Ograniczona elastyczność priorytetów wyznaczonych przez publicznych zlecniodawców.

Jednocześnie trzeba podkreślić, że działania tych jednostek:

[33] Więcej informacji na temat warszawskiego Centrum Wielokulturowego i ewaluacji jego działań można znaleźć na stronie: <https://stocznia.org.pl/projekty/ewaluacja-dzialalnosci-centrum-wielokulturowego-w-warszawie-w-latach-2017-2021/> (dostęp: 15/11/2022).

- Odpowiadają na pilną potrzebę wyrównywania szans migrantów w dostępie do usług publicznych;
- W sytuacjach kryzysowych dają miastom narzędzia do szybkiego reagowania;
- Mogą stanowić platformy kooperacji lokalnych organizacji społecznych i administracji.

Co powinna zawierać miejska strategia włączania migrantów?

Przydatny dokument zawierający ważne komponenty i przykładową strukturę wieloletniej lokalnej strategii włączania migrantów na poziomie lokalnym opracowała Anna Dąbrowska z Fundacji Homo Faber w Lublinie we współpracy z Konsorcjum Migracyjnym. [34] Kluczowe elementy takiego dokumentu to diagnoza problemów, opis wartości i zasad leżących u podstaw planu, cele, a także konkretne działania, które mają doprowadzić do realizacji celów, podzielone na obszary takie jak: edukacja, rynek pracy, mieszkalnictwo, opieka zdrowotna, pomoc społeczna. Dodatkowo, strategia musi posiadać informacje na temat źródeł finansowania, harmonogramu wdrożenia i ewaluacji realizowanych działań. Przywołany materiał jest dobrym punktem odniesienia i powinien być przedmiotem dalszych prac we współpracy z szerokim wachlarzem interesariuszy jak samorządy, organizacje czy uczelnie.

Finansowanie działań w systemie projektowym

Te polskie miasta, które organizowały jeszcze przed 24 lutego 2022 r. działania w odpowiedzi na potrzeby rosnącej populacji mieszkańców z doświadczeniem migracji

(zarówno o charakterze dobrowolnym, jak i przymusowym), często zlecały ich implementowanie organizacjom społecznym w systemie projektowym. O ile taki model funkcjonuje w wielu globalnych metropoliach migranckich (np. w Berlinie, Londynie czy w Nowym Jorku), to rodzi on poważne ryzyka, w tym:

- Niezrównoważone/czasowe usługi publiczne, do których dostęp kończy się po zakończeniu projektu;
- Niestabilne funkcjonowanie i finansowanie organizacji, które muszą rozszerzać lub zawęzić swoje zasoby ludzkie i podstawy ich umocowania w organizacji;
- Konkrowanie pomiędzy organizacjami o ograniczone środki finansowe, które nie zawsze rozdzielane są w sposób uważany za w pełni transparentny;
- Niedostateczny poziom kontroli jakości usług świadczonych przez różne podmioty w tym również, gdy zlecenia są długofalowe (wieloletnie).

Jednocześnie, przedstawiciele polskiej administracji samorządowej doświadczeni w zakresie działań na rzecz migrantów, którzy uczestniczyli w różnych przedsięwzięciach, badaniach i projektach dotyczących polityk miejskich i sytuacji cudzoziemców w miastach zwracają uwagę na to, że niektóre zadania celowo znajdują się w kompetencjach administracji i nie powinny być zlecane na zewnątrz. Zamiast tego to kadry administracji powinny zadbać o większą dostępność swoich usług dla migrantów oraz wykorzystywać i rozwijać posiadany potencjał instytucjonalny (np. instytucji pomocy społecznej, urzędów pracy, bibliotek, domów kultury czy ośrodków sportu).

[34] Dokument jest dostępny na stronie internetowej: https://konsorcjum.org.pl/wp-content/uploads/2022/10/Szkie-do-lokalnych-polityk-integracyjnych_DRUK.pdf

Mainstreaming usług publicznych

Jednym z podstawowych wyzwań, z jakimi zmagają się osoby z doświadczeniem migracji w nowym kraju, jest bariera językowa. Dostępność językowa stanowi jeden z głównych warunków zapewnienia równych szans w dostępie do usług publicznych, znajomości praw i możliwości korzystania z oferty instytucji miejskich. Zapewnienie dostępności językowej to jeden z kluczowych wymiarów *mainstreamingu* usług publicznych. Dostępność językowa może być postrzegana w kilku wymiarach:

- Jako dostępność aktualnych i kompletnych informacji w różnych wersjach językowych (np. informatory, portale informacyjne, aplikacje);
- Możliwość korzystania z usług miejskich w językach innych niż urzędowy w danym kraju (np. zakup biletu w komunikacji miejskiej);
- Możliwość bezpośredniej komunikacji w urzędach miejskich w językach obcych najczęściej używanych przez mieszkańców.

Tym, co pozytywnie wyróżnia na przykład Nowy Jork na tle innych migranckich aglomeracji i na czym polskie miasta mogą się wzorować, jest dbałość o dostępność językową usług miejskich, a także stosowanie włączającego języka przez administrację miejską. [35] W Nowym Jorku miejskie strony internetowe, informacja telefoniczna, miejskie dokumenty czy oznakowania urzędów dostępne są

w stopniowo rozszerzanej puli najczęściej używanych w mieście dziesięciu języków. [36] Ponadto administracja miejska zwiększa dostęp do swoich usług przez wsparcie tłumaczy i szkolenia dla pracowników obsługujących klientów mówiących w różnych językach. Dostępność językowa ma swoje stałe miejsce w miejskim budżecie, a Wydział Miejskiego Planowania opracował „Plan Dostępności Językowej” [37]. Na uwagę zasługuje także sam język, jakiego używa administracja miejska, zwracając się do lub mówiąc o mieszkańcach miasta urodzonych poza granicami USA. Osoby te określa się przede wszystkim jako „nowojorczyki imigranckiego pochodzenia” lub „nowi nowojorczyki”.

Chcąc zapewnić równy dostęp migrantów do usług miejskich poza działaniami specjalnie do nich adresowanymi i wyrównującymi ich szanse, niezbędne jest przygotowanie administracji do obsługi klientów niemówiących w języku danego kraju czy pochodzących z różnych kontekstów kulturowych.

Równie kluczowe jest zapewnienie migrantom równego traktowania w rekrutacji na stanowiska w strukturach urzędów. Przygotowanie administracji do sprostania tym wyzwaniom wymaga regularnych szkoleń dotyczących m.in.

- Przeciwdziałania dyskryminacji i rozwijania polityki równego traktowania;
- Komunikacji opartej na empatii;
- Kompetencji międzykulturowych;
- Zarządzania konfliktami;
- Podstaw znajomości języków najczęściej używanych przez mieszkańców w mieście

[35] Więcej na temat dostępności usług miejskich i sposobów przezwycięzania barier w tym zakresie w Nowym Jorku i Amsterdamie znaleźć można w artykule de Graauw, E. & Vermeulen, F. (2021). *Local context and immigrant bureaucratic incorporation: insights from Amsterdam and New York City*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-21.

[36] Główne języki, w których dostępna jest większość usług miejskich w Nowym Jorku to hiszpański, mandaryński, kantoński, tajwański, rosyjski, bengalski, haitański, kreolski, koreański, arabski, urdu, francuski i polski. Więcej informacji na temat dostępności językowej można znaleźć na stronie: [https://www.nyc.gov/site/planning/about/language-access.page#:~:text=The%20City%20Planning%20Commission%20will,%26%20Polish\)%20for%20all%20applications](https://www.nyc.gov/site/planning/about/language-access.page#:~:text=The%20City%20Planning%20Commission%20will,%26%20Polish)%20for%20all%20applications) (dostęp: 15.11.2022).

[37] Z planem zapoznać się można na stronie internetowej: https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/about/language-access/lap_dcp_2021.pdf (dostęp: 15/11/2022).

Podwyższanie kompetencji urzędników w tym zakresie powinno mieć stałe miejsce w planie działania zespołów, a także stopniowo obejmować kolejne grupy pracowników instytucji, ze specjalnym naciskiem na kadrę kierowniczą. Plan szkoleniowy powinien być rozłożony na etapy budowania kompetencji z obszaru integracji i zarządzania różnorodnością, w tym poprzez wykorzystanie e-learningu, w perspektywie kilku lat. [38] Szkolenia powinny być zaprojektowane w oparciu o praktyki miast posiadających największe doświadczenia w obsłudze migrantów i dostosowane do lokalnych potrzeb. Wymiana doświadczeń miast współpracujących i partnerskich może znacząco wpłynąć na podniesienie kompetencji w lokalnych urzędach. Ponadto, unikać należy sytuacji, w których szkolenia mogą dodatkowo obciążać pracowników instytucji i ograniczać czas na realizację dotychczasowych zadań. Powinny one być postrzegane jako istotna część pracy, a nie jedynie jako dodatkowy obowiązek narzucony przez przełożonych.

Na gruncie polskim również możemy wskazać pewne dobre przykłady w zakresie zwiększania dostępności językowej usług miejskich [39]. Wiele miast podjęło takie działania, np. Warszawa, w reakcji na migracje uchodźcze z Ukrainy, wdrożyła szereg aktywności na rzecz zapewnienia dostępnej językowo informacji dla migrantów, w tym:

- Strona www m.st. Warszawy w wersji ukraińskiej (wersja rosyjska i angielska były w podstawowym zakresie dostępne wcześniej) [40];
- Portal informacyjny 19115 w wersji ukraińskiej [41];

- Miejska aplikacja mobilna „Wasza Warszawa”, zawierająca informacje nie tylko o punktach pomocowych i informacyjnych, ale także o historii Warszawy uzupełniona o moduł ukraiński [42];
- Po 24 lutego 2022 r. przy Urzędzie Miasta i w dzielnicach powołane zostały punkty informacyjne dla obywateli Ukrainy.

Mimo realizowanych działań, Warszawa, podobnie jak inne polskie metropolie, zmagają się jednak z szeregiem wyzwań, w tym takimi jak:

- Dostępność, jakość i zakres informacji w różnych wersjach językowych (w tym innych niż polski, angielski i ukraiński); Szybkie zmiany i dezaktualizacja informacji, co jest wyzwaniem strukturalnym, ale jednocześnie utrudnia korzystanie użytkownikom oraz może powodować poczucie zagubienia wśród nowych mieszkańców.

Szczególnie ważnym zagadnieniem pozostaje także sprawdzanie przydatności i rozpoznawalności istniejących rozwiązań informacyjnych miasta oraz wiedzy cudzoziemców o tym, gdzie i jak do informacji można dotrzeć i z nich skorzystać.

Programy celowane dla migrantów i migrantek

Tworzenie równych możliwości dla osób z doświadczeniem migracyjnym, poza zagwarantowaniem im dostępu do usług publicznych, wymaga także dostarczania

[38] Marta Siciarek (2020), *Integracja imigrantów i imigrantek. Przewodnik Pomorski*.

[39] por. *Polska Szkoła Pomagania. Przyjęcie osób uchodźczych z Ukrainy w Polsce w 2022 roku*, J. Sarian, W. Klaus (red.), OBMF, Konsorcjum Migracyjne, CeBaM, Warszawa 2023.

[40] Portal informacyjny miasta st. Warszawa jest obecnie dostępny w czterech wersjach językowych (polski, ukraiński, angielski, rosyjski), link do strony internetowej: <https://en.um.warszawa.pl>

[41] Portal informacyjny 19115 jest dostępny w trzech wersjach językowych (polski, ukraiński, angielski), link do strony internetowej: <https://warszawa19115.pl>

[42] Więcej na temat aplikacji znaleźć można na stronie internetowej: <https://dsh.waw.pl/196-wasza-warszawa,mm>

celowanych usług specjalistycznych w obszarze mieszkalnictwa, rynku pracy czy edukacji. Poniżej przedstawiamy kilka przykładów takich usług.

Współpraca agencji miejskich w wypracowywaniu rozwiązań dla rynku pracy

Na tle znacznego wzrostu migracji po 24 lutego 2022 r. Warszawa, podobnie jak inne duże miasta, stanęła przed zadaniem wsparcia aktywizacji zawodowej i szybkiego wejścia na polski rynek pracy obywateli Ukrainy oraz innych osób przybywających do stolicy z terenów objętych wojną. Podjęto szereg działań w zakresie wsparcia zatrudnienia, zapewnienia możliwości pracy zdalnej oraz wsparcia działalności gospodarczej migrantów. W marcu 2022 r. został uruchomiony Punkt Obsługi Obywateli Ukrainy przy Urzędzie Pracy m.st. Warszawy, gdzie cudzoziemcy mogą zarejestrować się jako osoby bezrobotne oraz uzyskać wsparcie w wyszukiwaniu ofert pracy. Szczególne znaczenie w zakresie zatrudnienia miało nawiązanie współpracy Urzędu Pracy m.st. Warszawy z podmiotami świadczącymi usługi pośrednictwa zatrudnienia (w tym z portalami ofert pracy), poradnictwa zawodowego oraz wsparcie pracodawców (w tym kampanie społeczne oraz wsparcie informacyjne). Już na etapie zgłoszenia oferty pracy do ww. Urzędu Pracy pracodawcy mogą zaznaczyć w formularzu, iż oferta jest skierowana również do obywateli Ukrainy. Oferty pracy trafiają do Centralnej Bazy Ofert Pracy dostępnej w czterech wersjach językowych oprócz polskiej (ukraińskiej, białoruskiej, angielskiej i rosyjskiej).

W Warszawie dostępne są także miejsca do pracy zdalnej wyposażone w podstawowy sprzęt biurowy (w tym komputery z cyrylicą) oraz dostęp do internetu. Mimo szeregu

działań podjętych na rzecz wsparcia zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób przybywających z Ukrainy, kluczowym wyzwaniem pozostaje zapewnienie pracy zgodnej z doświadczeniem i kwalifikacjami. [43]. Odpowiedzią na to wyzwanie może być:

- Zapewnienie dostępności kursów nauki języka polskiego [44];
- Zapewnienie dostępu do placówek opieki nad dziećmi (żłobki, przedszkola) oraz aktywizacja zawodowa cudzoziemców z niepełnosprawnościami;
- Świadczenie usług dla migrantów z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb:
 - ✓ Opieka nad dziećmi,
 - ✓ Obsługa osób z zespołem stresu pourazowego (PTSD),
 - ✓ Obsługa osób nieheteronormatywnych (LGBTQ+).

Usługi edukacyjne dla dzieci z doświadczeniem migracji we współpracy z NGO

Edukacja dzieci z doświadczeniem migracji jest z jednej strony ważnym wyzwaniem stojącym przed szkołami i samorządami, zaś z drugiej jednym z podstawowych narzędzi służących włączaniu migrantów w życie społeczeństwa – i to zarówno uczniów, jak i ich rodziców. Choć odpowiedzialność za dostarczanie usług edukacyjnych dla młodych migrantów spoczywa głównie na gminach, to podstawowe narzędzia są określone przez instytucje państwa [45]. Nie oznacza to jednak, że samorządy oraz prowadzone przez nie szkoły i przedszkola nie mają możliwości skorzystania z innych instrumentów i wzmocnienia działań na rzecz integracji. Warto zaznaczyć, że w wielu przypadkach placówki edukacyjne i gminy

[43] Więcej na temat sytuacji na rynku pracy osób z Ukrainy można się dowiedzieć m.in. w raporcie Gościńska Polska 2022+ pod redakcją Macieja Bukowskiego, Macieja Duszczyka. Raport dostępny na stronie internetowej: <https://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2022/06/Raport-Goscińska-Polska-2022.pdf>

[44] Jednym z działań Urzędu Pracy było uruchomienie szkoleń języka polskiego ze środków Funduszu Pracy Ministra Rodziny i Polityki Społecznej (planowano 400 miejsc): <https://um.warszawa.pl/-/praca-dla-uchodzcow-warszawski-punkt-posrednictwa>

[45] Pietrusińska M.J., Nowosielski M. (2022) *Ukrainian forced migrants and the (in)equalities of the Polish educational system*, CMR Spotlight 7 (42). <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/07/Spotlight-2022-07.pdf>

korzystają ze wsparcia wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych co sprawia, że ich działania mogą stać się bardziej skuteczne.

Do dobrych praktyk z zakresu usług edukacyjnych dla dzieci z doświadczeniem migracji można zaliczyć:

- Promowanie zaangażowania rodzin dzieci z doświadczeniem migracji w proces edukacji poprzez tworzenie różnych narzędzi – zarówno online (specjalne aplikacje dostosowane do języka ojczystego rodziców), jak i „analogowe” (np. „torby językowe” tworzone przez pracowników szkoły dla dzieci i rodziców i zawierające zabawki, bajki, etc.) [46];
- Wspieranie wielojęzyczności dzieci z doświadczeniem migracji, które pozytywnie wpływa na ich wyniki w nauce i w efekcie przyczynia się do wsparcia procesów włączania. W związku z tym placówki edukacyjne podejmują działania skierowane zarówno do uczniów (np. dodatkowe zajęcia z języka ojczystego), jak i do rodziców (zachęcanie do wspólnej pracy rodziców z dziećmi i utrzymywania w ten sposób kontaktu z językiem ojczystym (storytelling, śpiewanie piosenek, etc.);
- Wsparcie szkoleniowe dla nauczycielek i nauczycieli (często organizowane we współpracy z organizacjami społecznymi lub uniwersytetami) [47], np. z zakresu wiedzy na temat pracy z dzieckiem z doświadczeniem migracji, działań na rzecz integracji i włączenia, komunikacji wielo-/ inter-kulturowej czy sposobów przeciwdziałania konfliktom czy też wykluczeniu. [48]

Skuteczna współpraca między NGO a szkołami rozwijana jest także w kontekście miast Europy Środkowej i Wschodniej, o czym może świadczyć przykład czeskiego Pilzna. Tamtejsze szkoły w obliczu rosnącej liczby uczniów z doświadczeniem migracji coraz częściej korzystają ze wsparcia wyspecjalizowanych organizacji – przede wszystkim z programów doskonalenia nauczycieli w zakresie edukacji uczniów z doświadczeniem migracji (seminaria, seminaria internetowe, wymiana dobrych praktyk i doświadczeń) przez NGO takie jak META i Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Czeskiego Jako Języka Obcego). Organizacje te dostarczają również nauczycielom wysokiej jakości materiały metodyczne, obecnie zwłaszcza na temat edukacji uczniów ukraińskich, np. na prowadzonej przez META stronie [Inkluzivníškola](#). Są one dla nauczycieli pilzneńskich szkół ważnym wsparciem – szczególnie wobec braków w przygotowaniu do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji [49].

Szkoły wielojęzyczne

Jednym z modeli dostarczania specjalistycznych i celowanych usług edukacyjnych dzieciom z doświadczeniem migracyjnym są szkoły wielokulturowe. We Francji taki system zapoczątkowano w latach 60. XX w., kiedy kraj ten był siedzibą NATO i konieczne było zapewnienie dzieciom pracowników misji kontynuacji nauki w języku ojczystym przy jednoczesnej ich integracji w ramach francuskiego systemu nauczania. Warunkiem przyjęcia do takiej szkoły była znajomość języka francuskiego oraz języka narodowego. Nauczanie narodowe jest traktowane na równi z innymi przedmiotami wykładanymi w szkołach francuskich i realizowane

[46] INEDU *Inclusive education models for children with migrant background in pre-schools. Handbook for Policy Makers Inclusive education policies in preschools*, ISIG – Institute of International Sociology of Gorizia. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/be9338ce-4034-486e-82a5-42ed08ae0129/INEDU_Handbook2_full.pdf

[47] INEDU *Inclusive education models for children with migrant background in pre-schools. Handbook for Policy Makers Inclusive education policies in preschools*, ISIG – Institute of International Sociology of Gorizia. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/be9338ce-4034-486e-82a5-42ed08ae0129/INEDU_Handbook2_full.pdf

[48] INEDU *Inclusive education models for children with migrant background in pre-schools. Handbook for Policy Makers Inclusive education policies in preschools*, ISIG – Institute of International Sociology of Gorizia. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/be9338ce-4034-486e-82a5-42ed08ae0129/INEDU_Handbook2_full.pdf

[49] Nowosielski, M. et al. (2021), *Edukacja elementarna uczniów z doświadczeniem migracji w Polsce i Czechach. Doświadczenia – Wnioski – Rekomendacje – Zasoby*, Mazowiecka Uczelnia Publiczna, Płock. https://mazowiecka.edu.pl/wp-content/uploads/2021/10/E-manual_PL-5.pdf

według standardowej siatki godzin. Obecnie, schemat nauczania polega, w zależności od poziomu, na 6-8 godzinach nauczania w językach narodowych, które jest prowadzone przez nauczyciel i nauczycielki legitymujących się dyplomami z krajów pochodzenia uczniów. Najczęściej w językach narodowych wykładane są takie przedmioty jak historia, geografia oraz literatura. [50] Z jednej strony ten sposób nauczania ułatwia dzieciom i uczącym się języka francuskiego wejście we francuski system szkolny, ale także ewentualny powrót do kraju pochodzenia. Z drugiej zaś strony zakłada stworzenie dla ich francuskojęzycznych kolegów oraz uczniów innych narodowości,

przychylnego klimatu i dobrych warunków do nauki języków obcych we wzajemnej interakcji i na najwyższym poziomie. Zaletami takiego systemu nauczania są:

- Podniesienie atrakcyjności szkół poprzez poszerzenie ich oferty edukacyjnej;
- Umożliwienie uczniom osiągnięcia dwujęzyczności;
- Pomyślne zdanie francuskiej matury w wariantach międzynarodowych;
- Podjęcie studiów na niemal wszystkich zagranicznych uczelniach.

[50] Więcej informacji na temat działania szkół wielokulturowych znaleźć można na stronie: <https://www.sectioninternationale.org/>

Rozdział II

Diagnoza wrocławskich zasobów

Kontekst migracyjny Wrocławia

Wrocław jako czwarte największe pod względem liczby ludności miasto Polski (674,3 tys. według danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu, stan na 30.06.2022 r.), stolica Dolnego Śląska i prężnie rozwijający się ośrodek gospodarczy, dysponujący dobrą bazą edukacyjną, jest miejscem atrakcyjnym dla inwestorów, pracowników jak również uczniów i studentów. Nie jest zatem niespodzianką fakt, iż miasto to od lat stanowi jeden z głównych polskich ośrodków przyciągających migrantów.

Choć od przynajmniej kilku lat ich obecność w przestrzeni miejskiej jest wyraźnie zauważalna i stanowią oni coraz ważniejszy element społeczności lokalnej, to dokładne oszacowanie ich liczebności jest niezwykle trudne. Na koniec 2022 r. liczba

cudzoziemców zameldowanych na pobyt stały lub czasowy we Wrocławiu (z przewagą tej drugiej grupy) [51] wynosiła 27 690 osób. Liczba ta nie odzwierciedla rzeczywistej populacji migranckich mieszkańców miasta.

Nieoficjalne szacunki Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego z 2021 r. sugerowały, że miasto zamieszkiwało ponad 100 000 migrantów, czyli około 15% całkowitej populacji miasta [52], co z kolei wydaje się liczbą zawyżoną w porównaniu z przytoczonymi wyżej oficjalnymi danymi rejestrowanymi dotyczącymi zameldowań.

Sytuacja ta zmieniła się gwałtownie po 24 lutego 2022, kiedy 62 961 osób [53] uzyskało na terenie Wrocławia PESEL ze statusem UKR. Nie oznacza to, że taka sama liczba osób uchodźczych pozostała w mieście. Warto jednak podkreślić, że Wrocław, w porównaniu do innych polskich miast przyjął jedną z największych liczb osób, w porównaniu do populacji miasta (ponad 7% według danych z sierpnia 2022 r.) [54].

[51] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Odpowiedź dla OBM UW”.

[52] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 1. Działania Gminy Wrocław w ramach dialogu międzykulturowego na podstawie Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego 2018–2022, Wrocław, 10.12.2021 r.”.

[53] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Odpowiedź dla OBM UW”, stan na 28.12.2022.

[54] MEDAM Assessment Report (2022) *Refugee protection in the EU: Building resilience to geopolitical conflict*. Dostępny na stronie internetowej: https://www.medam-migration.eu/fileadmin/Dateiverwaltung/MEDAM-Webseite/Publications/Assessment_Reports/2022_MEDAM_Assessment_Report/MEDAM_assessment_Report_2022.pdf

Podobnie jak w innych regionach Polski, według danych meldunkowych z 2021 roku, dominującą grupą migrantów i migrantek we Wrocławiu byli obywatele Ukrainy (57% wszystkich zameldowanych cudzoziemców). Kolejnymi najliczniejszymi grupami są obywatele Białorusi, a następnie obywatele Federacji Rosyjskiej, Niemiec, Indii, Włoch czy Korei Południowej [55]. W oparciu o dane dotyczące rodzajów pozwoleń na pobyt wydawanych przez wojewodów, jak również o dane dotyczące oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy, wnioskować można, że przed 24 lutego 2022 r. dominującą grupą cudzoziemców przebywających we Wrocławiu, w świetle obowiązujących rozwiązań na rynku pracy, podobnie jak w innych polskich miastach, byli pracownicy krótkoterminowi [56].

O czasowym i pracowniczym charakterze pobytu znaczącej liczby cudzoziemców świadczyć mogą również dane z jednostek pomocy społecznej, do której cudzoziemcy nieposiadający długoterminowych pozwoleń pobytowych nie mają najczęściej dostępu. Przykładowo, w latach 2019-2021 liczba cudzoziemców pobierających świadczenia z pomocy społecznej w ośrodkach pomocy społecznej wyniosła 50 osób (przeważały rodziny ukraińskie) [57]. W tym samym okresie ze wsparcia integracyjnego przewidzianego dla beneficjentów ochrony międzynarodowej (tj. statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej oraz członków ich rodzin, którzy dołączyli do nich w ramach procedury łączenia rodzin) w ramach indywidualnego programu integracji skorzystało 29 rodzin (z przewagą obywateli Białorusi) [58].

Liczba dzieci uczęszczających do szkół we Wrocławiu może świadczyć o tym, że do

24 lutego 2022 r. migracja osiedleńcza nie była dominująca we Wrocławiu. Jednak wzrost liczby uczniów obcojęzycznych w latach poprzedzających rok 2022 może wskazywać na stopniową zmianę charakteru migracji z czasowej na długoterminową. W roku szkolnym 2016/2017 we wrocławskich szkołach podstawowych było 429 takich dzieci (w tym 322 z Ukrainy), w roku szkolnym 2020/2021 liczba ta wzrosła do 2 579. W roku szkolnym 2022/2023 liczba uczniów obcojęzycznych wynosiła już 8 997 (w tym 7 909 z Ukrainy, na dzień 05.09.2022 r.) [59]. Wraz ze wzrostem liczby dzieci obcojęzycznych, wzrosła także liczba klas przygotowawczych z 16 w roku szkolnym 2019/2020 do aż 62 w 2022/2023 [60], gdzie Wrocław był jednym z prekursorów ich tworzenia. Zwiększyła się także liczba zatrudnianych w szkołach asystentów międzykulturowych – na dzień 30.11.2022 r. w szkołach podstawowych zatrudnionych było 82 asystentów oraz dodatkowych 33 w szkołach ponadpodstawowych [61].

Od lat specyfiką Wrocławia jest również duży nacisk na ofertę związaną z edukacją międzykulturową, co ma odzwierciedlenie w organizowanych przez władze miejskie konkursach i projektach [62]. Trend ten został dodatkowo wzmocniony po lutym 2022 r. w wyniku możliwości pozyskania dodatkowych środków (m.in. z takich organizacji międzynarodowych jak UNICEF). Ważnym elementem polityki miejskiej jest również akcent kładziony na współpracę z organizacjami pozarządowymi, w tym z tymi działającymi w polu szeroko rozumianej migracji i integracji.

Przyjęcie „Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego 2018-2022” stanowiło impuls do bardziej ustrukturyzowanego

[55] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 1. Działania Gminy Wrocław w ramach dialogu międzykulturowego na podstawie Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego 2018-2022, Wrocław, 10.12.2021 r.”.

[56] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 1. Działania Gminy Wrocław w ramach dialogu międzykulturowego na podstawie Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego 2018-2022, Wrocław, 10.12.2021 r.”.

[57] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 6. Cudzoziemcy pobierający świadczenia z pomocy społecznej w ośrodkach pomocy społecznej”.

[58] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 7. Indywidualne programy integracji realizowane w powiatowych centrach pomocy rodzinie”.

[59] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 2. Uczniowie obcojęzyczni, w tym z Ukrainy 2016-2022”.

[60] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Odpowiedź dla OBM UW”.

[61] Ibidem.

[62] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 5. Oferta NGO w zakresie edukacji międzykulturowej – projekty wyłonione w ramach konkursów dotacyjnych 2021” oraz dokumencie „Załącznik 10. Program Dialogopolis '21”.

i systemowego działania ze strony Urzędu Miasta, czego wyrazem może być także powołanie w 2018 r. Pełnomocnika Prezydenta Wrocławia ds. Mieszkańców Pochodzenia Ukraińskiego czy w 2019 r. Doradcy Społecznego Prezydenta Wrocławia ds. tolerancji i przeciwdziałania ksenofobii, a także w 2020 r. Pełnomocnika Prezydenta Wrocławia ds. Mieszkańców Pochodzenia Białoruskiego. Wrocław przystąpił również do Europejskiej Koalicji Miast Przeciwko Rasizmowi – w 2020 r. oraz do programu Rady Europy „Miasta międzykulturowe” – w 2021 r. [63]

Dokumenty strategiczne

W porównaniu z innymi polskimi miastami Wrocław jest jednym z liderów działań włączających osoby z doświadczeniem migracji w życie miast. Silna pozycja Wrocławia na tle innych polskich miast nie oznacza jednak, że można zaprzestać wysiłków w rozwijaniu już istniejących rozwiązań, jak i budowaniu nowych, m.in. w oparciu o już istniejące zasoby.

Administracja miasta od wielu lat budowała markę Wrocławia jako „Miasta spotkań”, będącego historycznie miejscem, w którym stykały się różne narody i kultury. Dziedzictwo historyczne Polski, Czech, Austrii czy Niemiec jest dobrym punktem wyjścia do budowania rozwiązań włączających. Niemniej, jak dotąd, fakt ten był wykorzystywany zdaniem niektórych badaczy głównie w celach marketingowych i promocyjnych oraz miał za zadanie przyciągnąć do miasta turystów, inwestorów czy wysoko wykwalifikowanych pracowników zagranicznych, a więc miał opierać się na budowaniu przeświadczenia

o atrakcyjności miasta dla cudzoziemców, dyskursywnie tworząc różnicowanie i tzw. „wielokulturowość butikową” [64]. Takie działania doprowadziły do sytuacji, w której niekiedy mówiło się o „mieście wielokulturowego Wrocławia” [65]. Odbicie tego podejścia znaleźć można w Strategii „Wrocław 2030” [66], czy też Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego, gdzie w odniesieniu do obecnych lub przyszłych mieszkańców miasta z doświadczeniem migracyjnym wskazano potrzebę kształtowania atmosfery opierającej się na tolerancji i dialogu międzykulturowym.

Wrocławska Strategia Dialogu Międzykulturowego 2018-2022

Kluczowym dokumentem definiującym wizję miasta i działania dotyczące migracji jest „Wrocławska Strategia Dialogu Międzykulturowego” [67] zaplanowana na lata 2018-2022. Na uznanie zasługuje tu sam sposób wypracowania tego dokumentu, oparty na podejściu partycypacyjnym, włączającym możliwie szeroką grupę podmiotów i aktorów mogących mieć kluczowe znaczenie w kształtowaniu realiów, z jakimi będą stykać się cudzoziemcy zamieszkujący Wrocław. Ww. strategia stanowić miała narzędzie umożliwiające efektywniejszą współpracę między poszczególnymi podmiotami, co również jest istotnym elementem skutecznego podejścia do włączania cudzoziemców do lokalnej społeczności.

W strategii założono cztery cele główne: edukację, integrację, bezpieczeństwo oraz współpracę i komunikację, a także szereg celów szczegółowych w każdym z tych obszarów. Podniesiono również kwestię potrzeby promocji miasta jako otwartego i przyjaznego cudzoziemcom,

[63] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 8. Akty prawne”.

[64] Wojakowski D. (2021), *Wielokulturowość polskich miast: perspektywa rozwojowa czy polityczna wydmuszka*, w: Dolińska K., Makaro J. (red.), *Wielokulturowość polskich miast. Teoria, praktyka, polityka*, Kraków: Nomos; Śliz A., Szczepański M. (2021) *Miasto z perspektywy wielu kultur*, w: Dolińska K., Makaro J. (red.), *Wielokulturowość polskich miast. Teoria, praktyka, polityka*, Kraków: Nomos.

[65] Dolińska K., Makaro J. (2013) *Mit miasta wielokulturowego – Wrocław, Kultura i Polityka*, nr 13, Kraków: Wyższa Szkoła Europejska im. Ks. J. Tishnera; Dolińska K., Makaro J. (2019) *Wielokulturowy Wrocław – między kreacją, wyobrażeniem a rzeczywistością*, Nauka nr 3; Wojakowski D. (2021):

Wielokulturowość polskich miast: perspektywa rozwoju czy promocyjna wydmuszka?, w: Dolińska K., Makaro J. (red.), *Wielokulturowość polskich miast. Teoria, praktyka, polityka*, Kraków: Nomos.; Jaskułowski K. (2017) *A Study of Local Incorporation of Migrant Professionals in Wrocław*, *International Migration*, Vol. 56, Iss. 5.

[66] Strategia Wrocław 2030, Dostępna na stronie: https://www.wroclaw.pl/beta2/files/news/61260/Strategia_2030-2.pdf

[67] Wrocławska Strategia Dialogu Międzykulturowego 2018-2022, Dostępna na stronie: https://www.wielokultury.wroclaw.pl/wp-content/uploads/wroclawska_strategia_dialogu_miedzykulturowego.pdf

co jest oczywiście elementem niezbędnym do udanego wdrażania działań włączających, lecz potencjalnie może również stanowić zagrożenie w przypadku położenia zbyt dużego nacisku na działania promocyjne w stosunku do faktycznych działań włączających. Niezbędne jest zatem utrzymywanie balansu między budowaniem marki miasta, a jego faktycznymi możliwościami i potrzebami. Tworzenie tej marki, opierającej się na włączaniu, było także realizowane za pośrednictwem mediów lokalnych. W ostatnich latach wdrożono działania informacyjne i edukacyjne w mediach lokalnych w ramach cyklu spotkań z ekspertami o edukacji i wielokulturowości.

Uczestnicy warsztatów przeprowadzonych w ramach projektu pozytywnie wypowiedzieli się na temat samej strategii, procesu jej tworzenia i tego, jak była realizowana we Wrocławiu. Warto jednak podkreślić, że duża część zarówno urzędników jak i przedstawicieli organizacji społecznych, mimo że specjalizuje się w tematyce migracji, nie miała szczegółowych informacji dotyczących powyższego dokumentu. Jako możliwą przyczynę takiego stanu rzeczy wskazywano słabą komunikację i promocję samej strategii.

Należy jednak zaznaczyć, że w ostatnich dwóch latach, aby zapewnić szeroki i dostosowany do potrzeb migrantów wachlarz usług, zatrudniono wielu nowych pracowników. W tych wyjątkowo trudnych warunkach zdecydowanie skupiono się na bieżącej pracy i z powodu przeciążenia oraz braku czasu mogło powstać takie wrażenie. W opiniach tych, którzy znali dokument, strategia była postrzegana jako pionierskie i w porę podjęte działania. Chwalili ją za jej pozytywny wpływ na wzrost zainteresowania tematyką międzykulturowości w mieście, wzrost świadomości urzędników w tym zakresie oraz za usieciwienie i zaangażowanie w działania międzykulturowe podmiotów, które wcześniej nie specjalizowały się w tej tematyce, bądź ze sobą nie współpracowały. Część działań realizowanych w ramach strategii uznano za modelowe, w tym:

- Klasy przygotowawcze;
- Działalność punktu informacyjnego WroMigrant;
- Przejście Dialogu;
- Międzysektorowy Program dla Romów i Romni rumuńskich - mieszkańców i mieszkank Wrocławia.

Nowa odsłona Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego

Uczestniczki i uczestnicy warsztatów przeprowadzonych w ramach projektu „Koncepcja drogi dojścia do modelu lokalnej polityki...” zapytani o wyzwania, jakie pojawią się przy możliwej dalszej pracy nad nową wersją/aktualizacją ww. strategii wskazywali na:

- Gwałtowny wzrost migranckiej populacji miasta, a zatem konieczność wdrażania działań na większą skalę;
- Część z tych działań, np. w obszarze edukacji, może nie być możliwa do realizacji bez aktywnej organizacyjnie i finansowo roli rządu centralnego;
- Nowe bariery prawne, w tym zakaz lub utrudnianie współpracy organizacji społecznych ze szkołami. Podkreślano, że system edukacji nie poradzi sobie bez organizacji społecznych, wobec braków kadrowych nauczycieli oraz niewystarczających kompetencji międzykulturowych;
- Zaangażowanie mieszkańców z doświadczeniem migracji w proces tworzenia strategii;
- Zebranie niezbędnych informacji, w tym diagnozy potrzeb oraz danych dotyczących migracji w mieście, w celu projektowania, monitoringu i ewaluacji realizowanych działań;
- Możliwe napięcia społeczne pomiędzy nowymi i starymi mieszkańcami miasta.

Uczestnicy przedstawili również szereg sugestii dotyczących tego, co należałoby uwzględnić, projektując w przyszłości działania strategiczne dotyczące włączania migrantów w życie miasta. Obejmowały one:

- Głosy, że miejskie strategie, to „dokumenty” pozwalające na realizację działań, które nie mieszczą się w ramach polityki rządu. Podczas gdy ten ostatni narzuca rozwiązania różnicujące migrantów na „lepszych i gorszych”, tych „bardziej i mniej zasługujących na pomoc”, miejskie strategie mogą temu przeciwdziałać, traktując wszystkich migrantów jako „mile widzianych w mieście”. Sugerowano, że w strategii miasto powinno przeciwstawiać się takiej narracji i promować „szeroki program migrancki, który jest włączający i niedyskryminujący”. Przedstawiciele organizacji społecznych podkreślali wagę tego, jak przedstawiana jest w strategii rola społeczeństwa przyjmującego: czy jest ono otwarte na nowych mieszkańców?
- Większy nacisk na diagnozę potrzeb migranckich mieszkańców miasta, monitoring i ewaluację działań realizowanych w ramach strategii oraz powszechną dostępność informacji na ten temat;
- Lepsza komunikacja działań realizowanych w ramach strategii;
- Konieczność włączenia szerszej grupy organizacji w proces planowania działań. Część organizacji działających dziś we Wrocławiu w tym obszarze nie istniała bowiem w czasie tworzenia dotychczasowej „Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego”;
- Ponieważ sytuacja na świecie i lokalnie we Wrocławiu uległa istotnej zmianie od czasu, gdy zdefiniowano cele poprzedniej strategii, konieczna jest dyskusja oraz zmiana celów i działań uznawanych za priorytetowe w Strategii;
- Warto uwzględnić w realizacji działań strategicznych Centra Aktywności Lokalnej;
- Warto przeprowadzić ogólnomiejską dyskusję na temat języka, którego używamy do opisu działań strategicznych w obszarze migracji; np. czy strategia ma dotyczyć międzykulturowości, czy integracji, a może włączania? Przyjęty język powinien być odzwierciedlony konsekwentnie w celach i działaniach.
- Planując działania strategiczne, warto jaśniej określić sposób koordynowania i działań międzysektorowych oraz zasad współpracy przy ich realizacji;
- W procesie tworzenia strategii warto skorzystać z doświadczeń innych państw i miast, w tym miast partnerskich, które mierzyły się z podobnymi wyzwaniem jak Wrocław w ostatnim czasie;
- Warto osobno (np. jako oddzielny cel) i poważniej potraktować problem mieszkalnictwa i zatrudnienia osób z doświadczeniem migracji. W świetle kryzysu wywołanego pełnoskalowym atakiem Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., te zagadnienia nabrały szczególnego znaczenia. Oznaczałoby to szersze spojrzenie na strategię, nie tylko przez pryzmat dialogu międzykulturowego i „miękkich” komponentów, ale także tych „twardych”, jak włączanie w społeczno-ekonomiczne instytucje i usługi miejskie, jak rynek pracy czy dostęp do zasobów lokalowych;
- Odbiorcy działań strategii powinni być potraktowani szeroko, bez różnicowania lub wykluczania grup ze względu na ich obywatelstwo, przynależność etniczną, itd. Strategia, w opiniach uczestników warsztatów powinna tworzyć miejsca dostępności dla wszystkich oraz odnosić się do obowiązujących uwarunkowań prawnych i legislacyjnych, z poszanowaniem praw człowieka i zapewnieniem pomocy humanitarnej.
- Ponieważ wiele osób nie wiedziało o istnieniu obecnej strategii, pojawił się postulat, aby ten dokument i kolejne (jeśli powstaną) lepiej promować. Może w tym pomóc zmiana jego (ich) formy na bardziej przystępną, z wydzielonymi

obszarami i dostępnymi prezentacjami na ten temat;

- Pojawił się też postulat, aby częściej i w sposób regularny organizować spotkania dotyczące wdrażania różnych obszarów strategii i na bieżąco informować o realizowanych działaniach oraz reagować na zmieniające się uwarunkowania. Częściej powinien się spotykać zarówno zespół koordynujący realizację strategii, jak i zespoły robocze i tematyczne. W miarę regularne powinny też być realizowane otwarte spotkania, na których komunikowane byłyby wyniki poszczególnych działań; należy także wypracować system zbierania informacji zwrotnych w tym zakresie. Warto, aby w spotkaniach tych uczestniczyli sami mieszkańcy z doświadczeniem migracji.

Rozdział III

Mapa kluczowych aktorów i ich działań na rzecz włączania migrantek i migrantów w życie Wrocławia

Istotnym elementem w strategicznym planowaniu i realizacji zadań związanych z tematyką migracji jest identyfikacja aktorów, którzy mogą być pomocni w planowaniu i wdrażaniu założonych działań. We “Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego” opracowano listę 29 podmiotów działających w ramach samorządu, którym zostały przypisane zadania w ramach celów strategicznych i operacyjnych. Znalazły się wśród nich: Wydział Kultury, Wydział Przedszkoli i Szkół Podstawowych, Wydział Szkół Ponadpodstawowych i Specjalnych, Wydział Komunikacji Społecznej, Wydział Spraw Obywatelskich, Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, Wydział Organizacji i Kadr, Wydział Obsługi Urzędu, Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych, Wydział Zarządzania Funduszami, Wydział Podatków i Opłat, Biuro Prezydenta, Biuro Współpracy z Zagranicą, Biuro Promocji

Miasta i Turystyki, Biuro Współpracy z Uczelniami Wyższymi, Biuro Rozwoju Gospodarczego, Biuro Sportu i Rekreacji, Wydział Partycypacji Społecznej, Urząd Stanu Cywilnego, Rzecznik ds. Dialogu Społecznego, Straż Miejska Wrocławia, Wrocławskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Powiatowy Urząd Pracy, Wrocławskie Centrum Integracji, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Młodzieżowe Centrum Sportu, Zarząd Zasobu Komunalnego, Zarząd Dróg i Utrzymania Miasta czy Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego [68]. W działania opisane w Strategii włączane są także instytucje podlegające samorządowi, jak np. placówki szkolne, przedszkolne czy Rady Osiedli. Projektując działania włączające warto pamiętać o dynamice procesów lokalnego zarządzania i stale zmieniającym się krajobrazie instytucjonalnym, będącym często funkcją

[68] Więcej informacji na temat działania szkół wielokulturowych znaleźć można na stronie: <https://www.sectioninternationale.org/>

potrzeb danej chwili (np. odpowiedzi na wyzwania związane z wojną w Ukrainie).

Poza kategorią aktorów związanych z instytucjami samorządu miejskiego w procesy planowania i wdrażania działań włączających zaangażowane są także inne rodzaje podmiotów, z których wiele wymieniono w Strategii, pochodzące zarówno z sektorów publicznego, prywatnego, jak i społecznego. Obejmują one:

- organizacje społeczne posiadające różne charakterystyki: większe organizacje, dla których działania na rzecz cudzoziemców/migrantów stanowią element szerokiej działalności społecznej (w tym organizacje parasolowe czy organizacje związane z innymi podmiotami, jak np. wyznaniowe), organizacje wprost dedykowane kwestiom związanym z integracją i włączeniem, organizacje typowo migranckie i mniejszościowe (nie tylko działające na rzecz cudzoziemców, migrantów i osób należących do mniejszości narodowych/etnicznych, ale także przez nich prowadzone);
- organizacje międzynarodowe (międzyrządowe i pozarządowe);
- kościoły/parafie i związki wyznaniowe;
- uczelnie wyższe (publiczne i prywatne) oraz instytuty badawcze;
- organy administracji centralnej;
- media (publiczne i prywatne, także mniejszościowe);
- liderów społeczności lokalnych;
- biznes (np. szkoły językowe).

W przypadku aktorów nie związanych bezpośrednio z administracją samorządową ich dynamika i krajobraz zmieniają się jeszcze szybciej. Nieustannie powstają nowe podmioty oferujące działania wykraczające poza przestrzeń miasta, np. w odpowiedzi na

sytuację na granicy polsko-białoruskiej. Dla pełnego obrazu posiadanego potencjału i zasobów merytorycznych warto stale monitorować listę tych aktorów, pamiętając jednocześnie, że dokładne zmapowanie aktorów działających lub mogących działać w polu włączania osób z doświadczeniem migracji w życie miasta jest jedynie punktem wyjścia umożliwiającym dotarcie do podmiotów zainteresowanych tym tematem i posiadających cenną wiedzę, kompetencje i doświadczenie. Istotne jest również uwzględnienie potrzeb grup i jednostek marginalizowanych i nie mających swoich przedstawicieli, reprezentacji czy też obawiających się z różnych powodów zabierać głos w dyskusji na temat działań na rzecz włączania migrantów. Przykładem takich działań mogą być wysoko specjalistyczne programy realizowane przez Miasto i skierowane np. do polskich i rumuńskich Romów. To właśnie te grupy i jednostki, często trudno dostrzegalne w porównaniu z dobrze rozpoznanymi środowiskami, mogą okazać się głównymi odbiorcami działań integracyjnych i to na ich rzecz te działania mogą stać się najbardziej potrzebne. Warto zatem podejmować starania mające na celu docieranie do nich, nadające im podmiotowość i sprzyjające ich partycypacji w procesie planowania i wdrażania działań integracyjnych. Przydatne w mapowaniu grup docelowych i ich potrzeb mogą okazać się różnorodne badania ilościowe i jakościowe, w tym również ewaluacyjne. Istniejąca szeroka gama możliwości w tym zakresie, w tym wsparcie ekspertów, otwiera lepsze możliwości przygotowania kolejnych kroków.

Dotychczasowe działania aktorów miejskich odpowiadały w dużej mierze celom przyjętym we “Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego”. Nie dziwi zatem ich nakierowanie na elementy związane z dialogiem i edukacją wielokulturową czy też promowaniem i organizowaniem wydarzeń mających na celu zwiększanie świadomości społecznej związanej z obecnością cudzoziemców zamieszkujących Wrocław. Jak wspomniano

wcześniej, istotnymi projektami, były m.in. program Wielokulturowy Wrocław [69], Przejście Dialogu [70] czy Dialogopolis [71]. Ciekawą inicjatywą mającą na celu umożliwienie poznawania różnych kultur mieszkańców Wrocławia przy jednoczesnym podnoszeniu kompetencji językowych jest także projekt „Wrocław na językach świata” [72]. Projekt ten można uznać za innowacyjną formę nauki języka i tworzenia więzi społecznych między mieszkańcami miasta, a także ciekawy sposób na przewycięzanie różnic kulturowych.

Działania te, edukacyjne i kulturowe, choć niezwykle cenne i potrzebne, stanowią jednak tylko część możliwości działań włączających nowych mieszkańców w życie miasta. Waga tych przedsięwzięć jest nieoceniona i tworzy podstawy do budowania atmosfery umożliwiającej planowanie rozwiązań na poziomie lokalnym, takich jak polityka integracyjna/włączania. Niemniej, niezwykle istotne jest uzupełnienie działań mających charakter edukacyjny oraz zwiększający świadomość międzykulturową o inicjatywy mogące przynosić wymierne i zauważalne efekty dla mieszkańców z doświadczeniem migracji, w tym w zakresie ich funkcjonowania na rynku pracy, dostępie do instytucji i usług publicznych, poradnictwie prawnym itp. W tym zakresie, wrocławscy aktorzy miejscy mogą pochwalić się rozwojem działań informacyjnych dla migrantów w różnych lokalizacjach - m.in. punktami informacji dla migrantów i uchodźców WroMigrant [73], które stanowią pierwszą linię kontaktu dla zamieszkujących we Wrocławiu cudzoziemców. Inicjatywa ta może stanowić dobry punkt wyjścia dla dalszego rozwoju działań składających się na lokalną politykę włączania migrantów, szczególnie tych z grup najbardziej marginalizowanych. Nieoceniona w tym zakresie jest współpraca podmiotów miejskich z organizacjami i ruchami społecznymi, które dzięki swej specyfic

mają możliwość prowadzenia bardziej elastycznych działań, a niekiedy dysponują oddolną wiedzą lub sieciami społecznymi mogącymi przyczynić się do lepszej odpowiedzi na potrzeby społeczne.

W tym kontekście warto podkreślić, że w mieście realizowanych było wiele działań, których autorami są organizacje społeczne, wchodzące najczęściej w różne partnerstwa. Organizacje działają głównie w obszarze kultury i edukacji, współorganizują koncerty, spotkania i warsztaty antydyskryminacyjne. Wiele nowych inicjatyw powstałych w 2022 r. dotyczyło wsparcia dla osób uchodźczych z Ukrainy (np. Społeczny Sztab Pomocowy WrocUAW [74]). Obejmowały one takie inicjatywy jak punkty dystrybucji pomocy humanitarnej czy klaster Hubska.

Istotnym poziomem projektowania i realizacji działań włączających we Wrocławiu jest kontekst osiedlowy, w którym lokalne organizacje społeczne współpracują z Radami Osiedli, Centrami Aktywności Lokalnej i lokalnymi liderami. Tak organizowane działania szybko i trafnie docierają do odpowiednich grup, uwzględniając, co istotne, mniej aktywnych mieszkańców.

Podkreślić należy, że działania, które organizuje miasto, mają często charakter mieszany. Ich realizatorami są zarówno jednostki miejskie jak i podmioty społeczne. Duża część z tych działań jest wdrażana we współpracy z partnerami społecznymi.

Na uwagę zasługują realizowane we Wrocławiu działania skierowane do wszystkich mieszkańców lub szczególnie do osób pracujących z migrantami. Przykładowo, w ramach działań wspierających edukację Wrocławskie Centrum Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli w latach 2018-2022

[69] Więcej informacji na temat programu Wielokultury Wrocław na: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/>

[70] Więcej informacji na temat Przejścia Dialogu na: <https://przejsciedialogu.wcrs.wroclaw.pl/>

[71] Więcej informacji na temat inicjatywy Dialogopolis na: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/?s=Dialogopolis>

[72] Więcej informacji o projekcie Wrocław na językach świata na: <https://www.wnjs.pl/>

[73] Więcej informacji o punktach WroMigrant na: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/wromigrant/>

[74] Zob. <https://www.wroclaw.pl/rozmawia/wroclawskie-ngo-razem-w-dzialaniach-dla-uchodzcow>

zorganizowało i przeprowadziło różne formy doskonalenia zawodowego nauczycieli dotyczące wsparcia uczniów cudzoziemskich [75]. Działania miały charakter wielopoziomowy i obejmowały szeroki zakres tematyczny. Kadra nauczycielska zapoznała się przede wszystkim z wyzwaniem w pracy z uczniami z doświadczeniem migracyjnym, dostosowaniem programu dla nich, czy sama poznała podstawy języka ukraińskiego. Ważnym elementem tego programu było powstanie zespołu zadaniowego ds. uczniów i rodzin obcojęzycznych oraz organizacja licznych seminariów i konsultacji przybliżających zakres wyzwań w pracy z dzieckiem z doświadczeniem migracyjnym. W roku 2022 szkolenia i konsultacje były poświęcone także zagadnieniom edukacji międzykulturowej, nauczaniu historii, procesom integracyjnym oraz pracy z dziećmi z doświadczeniem wojennym. Działania te zostały zrealizowane przy współpracy takich instytucji, jak m.in.: Uniwersytet Wrocławski (Szkoła Języka Polskiego i Kultury dla Cudzoziemców, Studium Podyplomowe Nauczanie Języka Polskiego Jako Obcego, Katedra Judaistyki, Instytut Historyczny), Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Fundacja Ukraina, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Kuratorium Oświaty we Wrocławiu, Radio Rodzina, Wrocławska Grupa Branżowa ds. Dzieci i Młodzieży. Z kolei w ramach działań finansowanych przez gminę Wrocław w ramach konkursów dotacyjnych prowadzonych przez Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego pt. „Tożsamość kulturowa i dialog wartością lokalnej wspólnoty wrocławian” oraz „Wsparcie dialogu międzykulturowego w szkołach i przedszkolach” organizacje pozarządowe w procedurze konkursowej zrealizowały działania z zakresu edukacji międzykulturowej [76]. Działania zostały dedykowane czterem docelowym grupom odbiorców (dzieciom i młodzieży, rodzicom i opiekunom, nauczycielkom i nauczycielom, mieszkankom i mieszkańcom). Dla dzieci i młodzieży przeprowadzono następujące działania: rodzinne spotkania wielokulturowe, kino wielokulturowe, międzykulturowe spotkania integracyjne,

warsztaty muzyczne, warsztaty wielokulturowe i kulinarne, gry terenowe. Wśród starszych dzieci i młodzieży przeprowadzono takie działania jak: projekt wieloCOOLturowa szkoła, projekt WOS (Wielokulturowość, Otwartość, Szacunek), wycieczki wielokulturowe po Wrocławiu, warsztaty przeciwdziałania przemocy i rasizmowi oraz utworzono grupę wolontariatu rówieśniczego. Środowisko nauczycielskie mogło korzystać z: treningów antydyskryminacyjnych, warsztatów rozwijających kompetencje wielokulturowe, szkoleń z profilaktyki przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym online i cyberprzemocy. Dla rodziców i opiekunów również przygotowano antydyskryminacyjne treningi. Mieszkanki i mieszkańcy mieli możliwość uczestnictwa w następujących wydarzeniach: warsztaty kulinarne, pokazy filmowe na temat mniejszości narodowych, spotkania informacyjne z nowo przybyłymi obywatelami Białorusi, warsztaty antydyskryminacyjne, warsztaty artystyczne, gry miejskie, spacer, wycieczki, warsztaty kompetencji międzykulturowych, działania na rzecz wsparcia wspólnoty ukraińskiej. W ramach edukacji wielokulturowej zrealizowano szereg działań o szerokim zasięgu, takich jak: pięć reportaży audio-video o wielokulturowym Wrocławiu, osiem filmów z udziałem przedstawicieli mniejszości narodowych oraz wyznaniowych, a także osób z niepełnosprawnościami, podcast „Równe rozmowy”, spotkania z dyplomatami i podróżnikami, krótkie materiały filmowe poświęcone mniejszościom narodowym i etnicznym mieszkającym we Wrocławiu.

Bardzo ważnym elementem projektowania i realizacji działań włączających we Wrocławiu jest wzajemna świadomość i widoczność aktorów. Dobrze jest, gdy inicjatywy charakteryzują się transparentnością i są o nich dostępne możliwie pełne informacje. Warto, by wymiana informacji następowała zarówno pomiędzy aktorami danej kategorii, np. w ramach grup branżowych, jak również

[75] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 4. Dane dotyczące różnych form wsparcia uczniów cudzoziemskich”.

[76] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Załącznik 5. Oferta NGO w zakresie Edukacji Międzykulturowej. Projekty wyłonione w ramach konkursów dotacyjnych 2021”.

pomiędzy różnymi typami aktorów, np. instytucjami miejskimi, organizacjami społecznymi i innymi zaangażowanymi podmiotami, jak choćby uczelnie prowadzące badania naukowe związane z tematyką migracji.

Rozdział IV

Diagnoza barier i facylitatorów tworzenia oraz wdrażania modelu włączania migrantów i migrantek w życie Wrocławia

Partycypacja i współpraca

Wrocław posiada szerokie doświadczenia w zakresie partycypacyjnego projektowania polityk na rzecz migrantów. Dobrym tego przykładem jest Wrocławska Strategia Dialogu Międzykulturowego. W proces tworzenia dokumentu została włączona szeroka grupa aktorów lokalnych, zarówno tych działających od dawna w obszarze migracji, jak i tych mniej zintegrowanych ze środowiskiem organizacji i administracji samorządowej. Jako wielkiego nieobecnego w tym procesie wskazywano jednak stronę rządową.

Przedstawiciele wrocławskiej administracji samorządowej i organizacji społecznych zajmujący się tematem migracji, którzy uczestniczyli w warsztatach prowadzonych w ramach projektu „Koncepcja drogi dojścia do modelu lokalnej polityki ...”, zgadzali się, co do konieczności bliskiej współpracy,

pomiędzy sektorami publicznym oraz społecznym przy dalszym projektowaniu działań na rzecz osób z doświadczeniem migracji.

O ile pojawiały się pewne głosy krytyczne dotyczące wymiany informacji pomiędzy jednostkami administracji samorządowej oraz organizacjami społecznymi, ich wzajemna współpraca była oceniana znacznie lepiej niż relacje z administracją centralną.

Uczestnicy warsztatów mieli sugestie dotyczące tego, jak współpracę na poziomie lokalnym można usprawnić. Przede wszystkim proponowali, aby była ona bardziej ustrukturyzowana i, co ważne, regularna.

We współpracy w wypracowywaniu i wdrażaniu działań na rzecz migrantów nie może zabraknąć mieszkańców Wrocławia z doświadczeniem migracji. Uczestnicy warsztatów podkreślali konieczność

zachęcania migrantów do aktywizowania się na lokalnej scenie politycznej i społecznej, w tym do zakładania własnych organizacji społecznych i do dołączania do już istniejących. Warto jednak podkreślić, że poza tworzeniem ewentualnego systemu zachęt, niezbędne jest tworzenie szans w tym obszarze. Można je tworzyć, np. poprzez uwzględnienie doświadczenia migracyjnego osób w procesie rekrutacji na stanowiska pracy dotyczące migracji, w administracji samorządowej i w organizacjach społecznych. Przede wszystkim dotyczy to obszarów tych działań, gdzie znajomość języka i innej kultury niż polska, będzie miała bezpośrednio wpływ na jakość wykonywanej pracy, czyli np. obsługi klientów lub dostarczania wysoko wyspecjalizowanej pomocy migrantom.

Wymiana informacji

We Wrocławiu, tak jak w innych miastach, barierą w realizacji działań w tematyce migracji jest wymiana informacji na temat tego, co już jest realizowane. Okazuje się, że nie wszyscy pracownicy administracji i organizacji społecznych zdają sobie sprawę z działań realizowanych w innych jednostkach. Występuje asymetria informacji. W odpowiedzi na to wyzwanie, uczestnicy proponowali **intensyfikację dialogu** pomiędzy przedstawicielami administracji samorządowej i organizacjami społecznymi, w celu usprawnienia przekazywania informacji o działaniach realizowanych w temacie migracji.

Rozwiązaniem dla tych problemów może być opracowanie sposobu **systematycznego mapowania działań jednostek administracji samorządowej, organizacji społecznych i grup nieformalnych na rzecz migrantów**, które działałoby zarówno w warunkach „normalnych”, jak i sytuacjach kryzysowych. Uczestnicy warsztatów proponowali, aby każda jednostka gminna miała zidentyfikowaną sieć: innych aktorów publicznych (jak np. uczelnie), organizacji społecznych zajmujących się tematyką migracji oraz grup nieformalnych działających oddolnie, z którymi mogłaby nawiązywać współpracę.

Proponowano też **stworzenie portalu z danymi dostępnymi dla organizacji**

społecznych. Jak zauważyła uczestniczka spotkania: “Chcemy mieć świadomość, co się u kogo dzieje – gdybyśmy się mogli informacjami wymieniać – to by nam nawzajem pomogło i wiedzielibyśmy, jak lepiej pomagać migrantom”. Platforma taka mogłaby działać w ramach wybranego wydziału/biura administracji miasta lub jako działanie zlecone organizacji społecznej.

Konkretnym i kilkakrotnie przywoływanym rozwiązaniem tego wyzwania było powołanie stałej grupy branżowej ds. Migracji, w ramach działających we Wrocławiu grup dialogu społecznego. Ponadto, spotkania innych grup branżowych powinny być także, zdaniem uczestników warsztatów, poświęcone tematyce migracji.

Dodatkowo, współpraca administracji i organizacji społecznych w projektowaniu i wdrażaniu działań na rzecz migrantów powinna także bazować na potencjale wrocławskich Rad Osiedli i współpracujących z nimi jednostek organizacyjnych gminy (m.in. WCRS).

Innym rozwiązaniem dotyczącym usprawnienia przepływu informacji w mieście pomiędzy sektorem administracji samorządowej a organizacjami społecznymi było zbudowanie platformy wymiany informacji o kontaktach i kompetencjach w zakresie migracji. Mając na uwadze doświadczenia innych miast, w tym wyzwania związane z realizowaniem działań w systemie projektowym, dużą ich zmienność i rotację kadr, podkreślano konieczność dzielenia się informacjami bardziej na temat aktorów działających w tym temacie niż realizowanych projektów. Tym samym, można uniknąć wyzwania w postaci ciągłej aktualizacji zmieniających się danych.

Podkreślano też konieczność tworzenia nieformalnych platform komunikacji pomiędzy różnymi lokalnymi aktorami angażującymi się w działania dotyczące migracji, w tym przedstawiciele administracji, organizacji społecznych, ale także przedstawiciele biznesu. Pomocne w tym celu może się okazać korzystanie z różnych przestrzeni w mieście, w tym Centrów Aktywności Lokalnej zlokalizowanych na wrocławskich osiedlach.

Rotacja kadr

Powaznym wyzwaniem dotyczącym współpracy lokalnych podmiotów w tematyce migracji, jest, typowa dla administracji samorządowej i sektora organizacji społecznych w Polsce, rotacja kadr. Prowadzi to do sytuacji, w której odejście danego pracownika skutkuje utratą części wiedzy eksperckiej i ciągłości “pamięci instytucjonalnej”, a niejednokrotnie także przydatnych kontaktów personalnych. Wyzwaniu temu można przeciwdziałać, opracowując system szkoleń dla nowych pracowników, którzy mieliby w ten sposób możliwość wdrożenia się w swój zakres obowiązków i zapoznania się z gloszaw z lokalnymi uwarunkowaniami, mapą aktorów itd.

Projektowanie polityk opartych na dowodach

Podczas warsztatów zrealizowanych w ramach projektu, przedstawiciele administracji samorządowej poinformowali uczestników o licznych działaniach badawczych i wysiłkach podejmowanych w celu systematycznego zbierania danych na temat migranckich mieszkańców miasta i ich funkcjonowania we Wrocławiu. Wskazywano na m.in.:

- Diagnozę potrzeb migrantów i migrantek, obejmującą także ich plany migracyjne;
- Wysiłki podejmowane w celu oszacowania zmiany populacji miasta po 24 lutego 2022 r. Jedną z innowacyjnych lokalnych metod było oszacowanie przyrostu liczby mieszkańców na podstawie zużycia wody. Wyniki te wskazują na wzrost liczby mieszkańców o około 30 tys.;
- Poszukiwania rozwiązań systemowych, w tym zmiany zbierania danych w GUS i Eurostat;
- Prowadzenie monitoringu nastrojów społecznych wobec migrantów we Wrocławiu;

- Aktualizowaną co dwa miesiące bazę danych dotyczącą dzieci migranckich w szkołach.

Wśród pracowników i pracowniczek administracji samorządowej uczestniczących w warsztatach pojawiła się jednak obawa czy dane dotyczące migracji powinny być szeroko udostępniane.

W odpowiedzi przedstawiciele organizacji społecznych podkreślali, że potrzebują danych, w oparciu o które będą mogli projektować adekwatne działania, odpowiadające na potrzeby migrantów. W szczególności sygnalizowano brak systematycznie prowadzonej lokalnej diagnozy potrzeb migrantów oraz wystandaryzowanej ewaluacji realizowanych działań. Dla niektórych przedstawicieli organizacji społecznych sporym zaskoczeniem był fakt, że dane dotyczące populacji dzieci migranckich we wrocławskich szkołach są w posiadaniu urzędu, ale nie są im udostępniane. Jedna z uczestniczek spotkania zauważyła: “jeśli państwo (...) macie te dane, to coś jest nie tak, że my w ogóle o nich nie wiemy – nie wiemy z czego możemy korzystać, nie wiemy, ile jest dzieci migranckich poza naszym systemem edukacji”. Wskazywano na potrzebę przygotowania platformy wymiany takich danych, z której różni aktorzy mogliby korzystać.

Odnośząc się do kwestii dostępności danych miejskich, warto dodać, że Urząd Miasta zwrócił uwagę podczas realizacji projektu, że „dane są dostępne w corocznych sprawozdaniach z realizacji zadań Urzędu Miasta Wrocławia i jednostek organizacyjnych. W ramach corocznych spotkań z przedstawicielami jednostek miejskich i organizacji społecznych przygotowywane są informacje w formie prezentacji, obejmujące dane z bieżącego roku z podziałem na poszczególne obszary Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego, w tym zrealizowane projekty oraz wyzwania na kolejne lata. W 2023 r. nastąpi podsumowanie WSDM 2018-2022. (...) Dodatkowo tematy dotyczące podsumowania projektów oraz priorytetowych wyzwań podejmowane były

podczas odbywających się corocznie Targów Edukacji Międzykulturowej (od 2021 roku pod nazwą – Dialogopolis)”[77].

Jednocześnie, jak podczas warsztatów podkreślali przedstawiciele administracji samorządowej: brak niektórych danych i informacji, które są potrzebne samej administracji lokalnej, ma podłoże systemowe i wynika z następujących kwestii: „Ogólnie brakuje ogólnopolskiej polityki migracyjnej, która wyznaczałaby kierunki działania, zakres monitorowania danych, podział kompetencji i współpracy organów administracji samorządowej i rządowej. Brakuje również zintegrowanych systemów dotyczących generowania statystyk obejmujących dokumenty pobytowe i pozwolenia na pracę w podziale na poszczególne gminy, aktualnie możliwe jest to jedynie w odniesieniu do obszaru województwa.

Wydłużone procedury pobytowe procedowane przez organy administracji rządowej nie pozwalają na zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych (mieszkanie, praca, edukacja), które są fundamentem działań integracyjnych, co bardzo utrudnia wdrażanie działań włączających mieszkańców. Brakuje systemów informacji dla cudzoziemców dotyczących opóźnienia procesów formalnych oraz informacji o możliwości legalnego pobytu w Polsce, mimo braku wydanych decyzji (konieczne zmiany ustawowe wchodzą z opóźnieniem, co nie daje poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji).

Systemy ewidencjonowania danych w administracji publicznej nie umożliwiają szybkiego generowania potrzebnych danych statystycznych uwzględniających procesy migracyjne. Sytuacja po 24 lutego pokazała, że nie ma również systemów ewidencjonowania danych w sytuacjach kryzysowych. Brakuje również regionalnych i krajowych ośrodków badawczych, finansowanych z poziomu administracji rządowej w ramach krajowych polityk migracyjnych, które przygotowywałyby potrzebne analizy, dane statystyczne, badania, rekomendacje. Każdorazowe

zlecenie badań przez samorząd jest procesem kosztochłonnym, a stosowane lokalnie metody badań uniemożliwiają porównanie danych w perspektywie całego kraju. Brak ogólnie przyjętych standardów w zakresie polityk migracyjnych, tym samym przygotowywanie przez poszczególne gminy własnych strategii i programów różnicuje sytuację migrantów w poszczególnych miastach” [78].

Koordynacja i jakość usług

Koordynacja działań na rzecz migrantów i migrantek jest poważnym wyzwaniem, stojącym przed wieloma polskimi miastami, w tym przed Wrocławiem. Zarządzanie i koordynacja działań międzysektorowych realizowanych przez szerokie spektrum aktorów publicznych, społecznych i prywatnych wymaga podjęcia specjalnych kroków. W przeciwnym razie istnieje ryzyko słabej komunikacji między partnerami, obniżenia jakości realizowanych działań czy poziomu zaufania wśród lokalnych aktorów.

Jako skuteczny sposób koordynacji działań podejmowanych we Wrocławiu na rzecz migrantów wskazywano ogłaszane przez administrację samorządową konkursy na działania międzykulturowe. Dzięki udziałowi w konkursach organizacje miały okazję poznać i dowiedzieć, kto za co odpowiada w urzędzie.

Przedstawiciele administracji podkreślali świadomość wyzwań związanych z koordynacją. Jeden z uczestników spotkania zauważył: „Dlaczego dokument 2018 r. w ogóle się pojawił? Bo zauważyliśmy, że konieczna jest lepsza koordynacja lokalnych działań na rzecz migrantów”. Chociaż przyznano, że w Strategii jest sekcja przypisująca udział różnych jednostek miejskich w realizacji różnych działań, proces ten powinien być jednak lepiej skoordynowany.

We Wrocławiu w odpowiedzi na kryzys po 24 lutego 2022 r. udało się skutecznie zrealizować wiele działań zaprojektowanych

[77] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Odpowiedź dla OBM UW”.

[78] Informacje przekazane przez WCRS w dokumencie „Odpowiedź dla OBM UW”.

wcześniej. Jednakże, to na samorządy i partnerów społecznych spadła największa praca przy jednoczesnym braku wystarczającego wsparcia ze strony rządowej. W pierwszym okresie po eskalacji wojny, barierą efektywnej koordynacji współpracy stanowił brak zaznajomienia się ze strukturalnymi uwarunkowaniami współpracy oraz praktycznego doświadczenia wspólnych działań. W wypowiedziach uczestników warsztatów mocno wybrzmiał temat współpracy z organizacjami społecznymi i problemów pojawiających się po obu stronach. Pracownicy administracji i organizacji samorządowych często nie rozumieli wzajemnej specyfiki i ram określających możliwości działania.

Jako ważną barierę koordynacji lokalnych działań podejmowanych w tematyce migracji wskazywano brak centralnej polityki migracyjnej.

Gminy stanęły w obliczu tworzenia i wdrażania programów opracowanych z lokalnymi partnerami. Jako ważne wyzwanie dla miasta w zakresie koordynacji działań na rzecz migrantów przymusowych, wskazywano fakt, że w obliczu kryzysu, jaki nastąpił po 24 lutego, miasto podejmowało działania głównie o charakterze reaktywnym (przy czym warto podkreślić, że była to faza przejściowa). Jeden z uczestników warsztatu podkreślał: „dalej nie wiemy, co będzie dalej”. Wskazywano na brak agend rządowych, które koordynowałyby działania w obszarze edukacji czy rynku pracy.

W celu usprawnienia koordynacji, uczestnicy warsztatów postulowali, aby:

- W Urzędzie Miasta powstał jeden wydział dedykowany tylko migrantom, „który będzie łączył to, czym do tej pory zajmuje się departament spraw społecznych czy edukacji”;
- Prowadzenie szkoleń, warsztatów czy briefingu informujących pracowników

administracji i organizacji społecznych o swoich działaniach i o narzędziach do wykorzystania i pomagania na poziomie gmin i w organizacjach społecznych;

- Powołanie grupy branżowej ds. migracji;
- Organizowanie spotkań wszystkich innych grup branżowych celem dyskusji na temat migracji.

Mainstreaming usług publicznych

Doświadczenia wrocławskich organizacji społecznych i instytucji miejskich pokazują, iż po 24 lutego 2022 r. szczególnie istotną barierę w zapewnieniu równego dostępu migrantów do usług publicznych stanowi projektowanie działań według kryterium narodowościowego czy statusu prawnego migrantów [79]. Kierowanie działań i programów wsparcia do określonej grupy docelowej jest wykluczającym dla innych grup czy osób w potrzebie. Innymi wyzwaniami, ograniczającymi dostępność usług publicznych pozostają:

- Bariera językowa i ograniczone możliwości instytucji w zakresie obsługi klientów niepolskojęzycznych. Należy podkreślić, iż po 24 lutego 2022 zwiększyła się dostępność informacji w języku ukraińskim oraz możliwość wsparcia ze strony tłumaczy lub pracowników urzędów posługujących się językiem ukraińskim. Doświadczenia tych instytucji mogą stanowić przykład dobrych praktyk na rzecz zarówno wsparcia pracowników urzędów, jak i możliwości świadczenia usług w przypadku innych języków obcych.
- Aktualizowanie informacji dostosowanych do sytuacji różnych grup migranckich;
- Dostosowanie oferty usług do potrzeb migrantów;

[79] Przykładem tego typu wyzwań stanowią programy wsparcia obywateli Ukrainy oraz członków ich rodzin. Zapewnienie dostępności szeregu usług publicznych zgodnie z definicją Ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Dz. U. z 2022 r. poz. 583, 682, 683, 684, 830, 930, 1002, 1087, 1383, 1561, 1692, 1733, 2185.

- Ograniczona elastyczność podmiotów publicznych ze względu na uwarunkowania formalno-prawne wpływa na możliwości ich reakcji oraz współpracy międzysektorowej w sytuacji kryzysowej. Doświadczenia instytucji publicznych i organizacji społecznych po 24 luty 2022 pokazują, iż niekiedy w określonych obszarach zadań powstały dwa obiegi wsparcia migrantów (publiczny i społeczny).

Uczestnicy warsztatów podkreślali, że w procesie zwiększania dostępu migrantów do usług publicznych należy też brać pod uwagę nastroje i opinię społeczną, w tym głosy sprzeciwiające się wielojęzyczności czy celowanym programom wsparcia cudzoziemców.

Ważną rolę w usprawnieniu dostępności usług publicznych odgrywają organizacje społeczne, w tym migranckie, oraz inicjatywy nieformalne poprzez:

- Wsparcie bezpośrednie dla nowo przybyłych w urzędach czy instytucjach publicznych;
- Zapewnienie wsparcia informacyjnego;
- Networking;
- Aktywizację i włączanie osób migranckich w projektowanie oraz realizację działań na rzecz cudzoziemców.

Uczestnicy warsztatów wskazywali na szereg **rozwiązań zwiększających dostęp do usług publicznych dla migrantów**, takich jak:

- Wielojęzyczna cyfryzacja w instytucjach publicznych;
- Wypracowanie nowych kanałów komunikacji przez aktywność instytucji miejskich w mediach społecznościowych wykorzystywanych przez migrantów (np. Telegram);
- Obecność instytucji administracji w przestrzeniach publicznych (np. galerie handlowe, dworce, lotniska);
- Zwiększenie zaangażowania migranckich

mieszkańców miast w świadczenia usług – zarówno w bezpośredniej obsłudze jak i w obszarach promocji i komunikacji urzędu miasta;

- Kampanie społeczne i edukacyjne skierowane do społeczeństwa przyjmującego;
- Finansowanie

Finansowanie działań na rzecz migrantek i migrantów

Brak stabilnego finansowania stanowi jedną z kluczowych barier dla zapewnienia ciągłości działań włączających mieszkańców z doświadczeniem migracji oraz planowania tego typu działań długofalowo. Za brakiem stabilnego finansowania stoi szereg wyzwań, takich jak:

- Brak lub ograniczona współpraca międzysektorowa, szczególnie z administracją na poziomie centralnym. Szereg działań integracyjnych jest realizowany ze środków samorządów, w tym budżetu poszczególnych biur i instytucji publicznych oraz na podstawie środków pozyskiwanych przez organizacje społeczne od donorów zewnętrznych (biznesu oraz organizacji międzynarodowych); uczestnicy warsztatów podkreślali skalę wyzwań finansowych stojących przed miastem i fakt, że miasto samo sobie z nimi nie poradzi. Jako przykład wskazywano, że w mieście przebywało ponad 250 tys. osób uchodźczych, a szacując, że tylko połowa z nich zostanie na dłużej, generuje to potrzeby mieszkaniowe niemożliwe do udźwignięcia przez miasto, w którym rocznie powstaje 10 tys. mieszkań;
- Brak wymiany informacji i wiedzy podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz migrantów w zakresie posiadanych zasobów, rezerw finansowych oraz możliwości współpracy na rzecz optymalizacji działań i dywersyfikacji źródeł finansowania;

- Dynamika potrzeb w społecznościach migranckich (m.in. w takich obszarach jak mieszkalnictwo, edukacja dzieci, pomoc społeczna, aktywizacja na rynku pracy i inne);
- Ogólna sytuacja społeczno-ekonomiczna w kraju (w tym inflacja, sytuacja energetyczna).

Działania realizowane w ramach programu Wrocławska Strategia Dialogu Międzykulturowego na lata 2018-2022 były oparte na środkach finansowych jednostek miejskich [80]. Warto zaznaczyć, iż po 24 lutego 2022 r. szczególnie istotny “zastrzyk” środków finansowych został zapewniony przez organizacje międzynarodowe (UNICEF, UNHCR, DRC, IOM i inne). Zarówno przedstawiciele organizacji społecznych, jak i administracji obawiali się niestabilności oraz ograniczonego zasięgu tego rodzaju finansowania (działania skierowane na rzecz obywateli Ukrainy oraz osób, które wyjechały z Ukrainy na skutek wojny po 24 lutego 2022 r.). Wzmocniona obecność organizacji międzynarodowych była postrzegana zarówno jako potencjał, jak i wyzwanie. Ważnym zadaniem na rzecz zapewnienia ciągłości działań jest kontynuowanie dyskusji o przekształceniu projektów krótkoterminowych w działania w długim horyzoncie czasu.

W zakresie pozyskiwania środków finansowych praktycznego doświadczenia dostarczają organizacje społeczne, w tym migranckie. Organizacje wypracowały modele działalności gospodarczej z udziałem migrantów, co może służyć generowaniu dodatkowych środków finansowych dla miasta, tworzyć miejsca pracy oraz służyć integracji społecznej. Pozyskiwanie dodatkowych środków dla instytucji miejskich jest możliwe także poprzez rozwój alternatywnych inicjatyw aktywizacji ekonomicznej cudzoziemców z użyciem infrastruktury, przestrzeni i sprzętu miasta.

W modelach finansowania działań na rzecz migrantów w ograniczonym zakresie obecny jest sektor prywatny, w tym biznes i przedsiębiorczość cudzoziemców.

Wypracowanie partnerstw publiczno-prywatnych (ang. *public-private-community partnership*) może pomóc optymalizować zasoby finansowe. Generuje to jednak dodatkowe ryzyka dotyczące koordynacji realizowanych działań i ogranicza możliwość dbania o zachowanie jednolitej jakości usług.

Programy celowane dla migrantów i migrantek

W 2020 r. we Wrocławiu w ramach programu Wielokulturowy Wrocław powstały punkty konsultacyjne dedykowane migrantom oraz pierwszy wrocławski internetowy przewodnik informacyjny dla migrantów i migrantek, a także konsultantów międzykulturowych. Wyspecjalizowane punkty miały i mają ułatwić migrantom odnalezienie się w mieście poprzez wsparcie informacyjne i prawne w wielu ważnych sprawach codziennych i urzędowych. W punktach WroMigrant można dowiedzieć się, gdzie i jak załatwić formalności, uzyskać kompleksowe informacje w zakresie legalizacji pobytu i pracy, nadania numeru PESEL, wynajęcia mieszkania, czy zameldowania we Wrocławiu. Konsultanci udzielają także informacji o tym, jak skorzystać z opieki medycznej, systemu edukacji oraz oferty nauki języka polskiego we Wrocławiu. Działania celowane, określone tematycznie przez UM Wrocław, i zrealizowane przez nich bądź organizacje pozarządowe już wcześniej, w zdecydowanie większym wymiarze po 24 lutego 2022 r., obejmowały szeroki aspekt wsparcia i pomocy, a także warsztatów, których celem było nabywanie nowych kompetencji przez osoby migrujące przymusowo z Ukrainy.

[80] Matusz-Protasiewicz P., Kwieciński L., *Kształtowanie lokalnych polityk integracji imigrantów — działania władz Gdańska i Wrocławia*, Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje, 2018 | 43(4) | 125-142.

Skalę działań na przestrzeni ostatnich trzech lat przedstawiają statystyki, które pokazują zwiększenie skali obsługi cudzoziemców, np. z 607 osób w 2020 r. do 23 044 osób w 2022 r.

Wyzwaniem dla miast w roku 2022, w tym także dla Wrocławia, było zarządzanie systemem edukacji, w szczególności na poziomie szkół ponadpodstawowych. Nie tylko ogólnokrajowe reformy, ale także ich niedofinansowanie przez rząd centralny wpłynęły negatywnie na jakość świadczonych usług, poziom nauczania czy rozwój dodatkowych umiejętności wśród uczniów. Już w ostatnich latach polski system edukacyjny nie był w stanie sprostać wyzwaniom wynikającym ze źle przygotowanych reform, czego skutkiem były m.in. zbyt liczne roczniki dołączające do szkół wszystkich szczebli edukacji w jednym czasie, niewystarczająca przestrzeń do realizacji podstawowych i rozszerzonych działań edukacyjnych, czy brak wsparcia psychologicznego i pedagogicznego. Kryzys po 24 lutego 2022 r. zwielaokrotnił natężenie istniejących już problemów w tym obszarze i postawił jednostki samorządów w sytuacji bardzo trudnej pod wieloma względami. Obciążone zadaniami szkoły, przyjęły pod swoją opiekę kolejnych uczniów, których potrzeby okazały się nowe i wymagające szczególnych kwalifikacji dotąd słabo znanych w Polsce. Miasto Wrocław, którego edukacja była jednym z priorytetów we „Wrocławskiej Strategii Dialogu Międzykulturowego”, zdając sobie sprawę z wyzwań w tym obszarze, podjęło szereg kroków, które wzmocniły lokalny system i odpowiedziały na zapotrzebowanie nowo przybyłych uczniów. Przygotowana wcześniej przez Wrocławskie Centrum Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli (2018-2022) koncepcja wzmocniła działania mające na celu zwiększenie dostępu do nauki języka polskiego, jako kluczowego czynnika wpływającego na stopień integracji oraz

autonomii migrantów i uchodźców. [81] W ramach działań w obszarze edukacji zwiększono liczbę klas przygotowawczych, rozszerzono nabór na asystentów międzykulturowych, ale też Wydział Edukacji wziął na siebie bezpośrednio działania określania wolnych miejsc w szkołach i przedszkolach dla każdej rodziny przybyłej po 24 lutego 2022 r. Wcześniejsze działania UM Wrocławia, których celem było przygotowanie zarówno systemowe, jak i jakościowe dostarczanych usług, pozwoliło na szybkie i efektywne wsparcie potrzebujących uczniów, a także ich rodziców.

Działania dedykowane konkretnym grupom odbiorców oraz poświęcone tematycznie wybranym zagadnieniom są wartościową praktyką, ale posiadającą swoje ograniczenia. Ze względu na ich charakter i wyzwania w dotarciu do wszystkich potrzebujących, schemat działania musi być powtarzalny, a także elastyczny i uwzględniający nowelizacje. Istnieje szczególna potrzeba rozpoznania i wzajemnej wiedzy o działaniach i zasobach w czasie kryzysu, ale nie tylko. Dobrze zmapowane zasoby, rozpoznanie i określenie podziału kompetencji i ról, umożliwiło dynamiczne i profesjonalne zarządzanie po wybuchu wojny w Ukrainie i na stałe weszło do praktyk miasta. Wiedza o posiadanych zasobach pozwala także na rozbudowę bazy o innych aktorów, np. korporacje i lokalny biznes, którzy mogą być istotnym wsparciem dla miasta w zakresie brakujących zasobów. Ten zakres działań może być efektywny tylko wtedy, gdy w proces zostanie zaangażowana społeczność przyjmująca. Kolejnym krokiem jest zachęcanie migrantów do tworzenia własnych, sformalizowanych inicjatyw lub dołączania do już istniejących, co umożliwi im realizację działań za pomocą środków finansowych dedykowanych ich potrzebom. W działaniach i programach zaplanowanych z uwzględnieniem ich dynamiki

[81] Informacja przekazana WCRS w dokumencie „Załącznik 4. Dane dotyczące różnych form wsparcia uczniów cudzoziemskich”.

wybrzmiewa aspekt podmiotowości i sprawczości w stosunku do reakcji na zmiany oraz potrzeba wewnętrznych procedur ewaluacyjnych i ciągłego podnoszenia standardów. Dotychczas w działaniach bierze udział wyspecjalizowana, ale zbyt wąska grupa osób posiadających wiedzę i kompetencje wymaganą przy ich realizacji. Mimo braku współpracy i finansowania przez rząd, strategia miejska jest postrzegana jako istotny element działań zapobiegający nierównościom społecznym.

Rozdział V

Rekomendacje dotyczące implementacji modelu w kontekście Wrocławia

Miasta tworzące modele lokalnej polityki ekonomicznego i społecznego włączania migrantów powinny przyjmować specyficzne dla ich sytuacji koncepcje drogi dojścia do tych modeli. W przypadku Wrocławia rekomendujemy skupienie się na wybranych (i wzajemnie ze sobą powiązanych) sześciu wymiarach. Rekomendacje tutaj opisane mogą być realizowane przez podmioty publiczne lub społeczne, a zatem ich realizacja może wymagać dyskusji na temat możliwych publicznych, prywatnych, a także międzynarodowych źródeł finansowania.

Partycypacja i współpraca

- W celu zaangażowania w proces tworzenia polityk różnych aktorów – zarówno instytucji i organizacji działających na rzecz migrantów lub, reprezentujących ich, jak i same osoby z doświadczeniem migracji – przede wszystkim trzeba stale **monitorować krajobraz owych aktorów**. Oznacza to zbieranie i aktualizowanie informacji na temat zakresu ich działalności i ekspertyzy. Pozwoli to na pełniejsze wykorzystanie ich zróżnicowanych zasobów i wiedzy, da także możliwość

włączenia we wspólne działania nowych podmiotów. Punktem wyjścia może być stworzenie możliwie szerokiej **listy instytucji** (np. w formie bazy danych zawierającej dane kontaktowe podmiotów zaangażowanych w tematykę migracji – w tym instytucji miejskich, organizacji pozarządowych, organizacji migranckich, uczelni wyższych i przedsiębiorstw) i osób zajmujących się kwestiami migracji i migrantów w mieście (np. aktywiści, eksperci), a następnie aktualizacja tej listy w cyklu co najmniej rocznym, a być może i częściej. Ważne jest także, by taka lista nie była „martwa”, lecz stanowiła narzędzie do aktywnego kontaktu z oraz między różnymi podmiotami. Jej interaktywność może dodatkowo przyczynić się do tego, że same instytucje/organizacje i osoby będą zainteresowane i zaangażowane w jej aktualizację i rozwój.

- Aktywne wykorzystanie przez administrację listy do kontaktu i budowania relacji z instytucjami i osobami zajmującymi się problematyką migracji i migrantów we Wrocławiu wzmocni ich podmiotowość i będzie sprzyjać ich dalszej partycypacji w planowaniu i wdrażaniu działań włączających na rzecz migrantów.

- Warto, aby proces tworzenia listy aktorów przebiegał w sposób transparentny. Powinien on polegać na przejrzystym włączaniu wszystkich potencjalnych partnerów niezależnie od doświadczeń wcześniejszej współpracy czy osobistych preferencji, jak i na otwartym dzieleniu się informacjami na temat swoich doświadczeń, wiedzy czy zasobów.
- Usprawnieniu współpracy pomiędzy różnymi aktorami w zakresie migracji może pomóc także **tworzenie platform wymiany informacji o działaniach, ekspertyzie i zasobach zaangażowanych instytucji i organizacji**. Warto jednak pamiętać, że o ile opracowanie samej listy lokalnych aktorów jest dużym wyzwaniem ze względu na ich zmienność, w przypadku mapowania działań zmienność ta będzie jeszcze większa, a co za tym idzie, bardziej kosztowna w utrzymaniu i aktualizowaniu.
- Obok platformy ogólnomiejskiej postulujemy **wzmocnienie współpracy i dialogu na poziomie osiedli**. W przypadku Wrocławia można w tym celu wykorzystać istniejące narzędzia, takie jak **aktywnie działające rady osiedli** czy **Centra Aktywności Lokalnej**, które są najbliżej samych mieszkańców z doświadczeniem migracji, jak również instytucji i organizacji działających na ich rzecz. Pozwoli to na budowanie trwalszych więzi i uniknięcie chaosu informacyjnego.
- **Partycypacja i współpraca na rzecz migrantów powinna oznaczać także możliwie pełne zaangażowanie tej społeczności**. Z jednej strony warto rozważyć, aby przy tworzeniu listy instytucji i osób zaangażowanych w działania na rzecz migrantów, jak i platformy identyfikującej lokalne działania, w szczególny sposób uwzględnić organizacje migranckie i liderów społeczności migranckich.
- Aby zwiększyć partycypację migrantów w lokalnych działaniach realizowanych na ich rzecz warto też tworzyć i wykorzystać narzędzia, takie jak powołanie **wrocławskiej rady migrantów**, stymulowanie tworzenia nowych **organizacji migranckich** (np. poprzez wsparcie merytoryczne, finansowe czy lokalowe), **zatrudnianie osób z doświadczeniem migracji** na stanowiskach dotyczących problematyki migracyjnej w administracji samorządowej i w organizacjach społecznych.
- Wszystkie te działania powinny zmierzać do jednego, wspólnie ustalonego celu – jak najszerszego włączenia różnych wrocławskich aktorów do współpracy nad tworzeniem i opiniowaniem nowych programów, działań, strategii i polityk na rzecz migrantów. Dzięki efektywnemu wykorzystaniu lokalnych instytucji, które posiadają zróżnicowane doświadczenia i zasoby możliwe będzie wypracowanie **modelu „szytego na miarę”** i będącego odpowiedzią na rzeczywiste wyzwania.
- W tym procesie warto też uwzględnić doświadczenia innych miast, aby wykorzystywać sprawdzone rozwiązania i dobre praktyki. W naszym opracowaniu wskazaliśmy na różnorodne działania realizowane w innych miastach oraz pozytywne ich skutki, a także wyzwania, które się z nimi wiązały. Mogą być one pomocne w dalszych pracach (zob. Rozdział I).

Projektowanie polityk opartych na dowodach

- Aby planować polityki i działania na rzecz włączania migrantów w życie miast konieczna jest wiedza na temat tej społeczności. Powinna ona dotyczyć kilku podstawowych obszarów:
 - ✓ Wielkości i zmiany populacji na przestrzeni lat;
 - ✓ Jej charakterystyki społeczno-demograficzno-ekonomicznej oraz rozproszenia geograficznego w mieście;
 - ✓ Potrzeb migrantów;
 - ✓ Planów migracyjnych.

- Dodatkowo należy zbierać i analizować dane dotyczące zakresu pomocy udzielanej migrantom przez różnych aktorów oraz ewaluować skuteczności działań na rzecz migrantów. Z punktu widzenia tworzenia modelu wiedzy na temat tego, co sprawdza się w lokalnych warunkach, a co wymaga dalszego dopracowania, jest kluczowa. Można bowiem na tej podstawie rekomendować kontynuację lub zmianę realizowanych do tej pory programów czy działań.
- Ze względu na to, że wiedza na temat migrantów jest często trudno dostępna, warto rozważyć **opracowanie miejskiej strategii zbierania danych migracyjnych**. Przede wszystkim powinna się ona opierać na konsolidacji w jednym miejscu danych będących w posiadaniu różnych aktorów (rejestrów, baz, szacunków – zarówno instytucji miejskich, jak również organizacji społecznych). Te – zwykle niekompletne – dane powinny być uzupełniane o informacje ze statystyki publicznej (pochodzące np. z GUS) czy o wyniki badań naukowych.
- Niezależnie od wykorzystania dostępnych danych zastanych konieczne jest opracowanie efektywnych narzędzi diagnozy i prowadzenia – we współpracy z ośrodkami akademickimi i eksperckimi – badań własnych, najlepiej regularnie powtarzanych.
- Biorąc pod uwagę pozytywne doświadczenia innych polskich miast (w tym Warszawy i Krakowa), warto rozważyć publiczne udostępnianie danych dotyczących charakterystyki migrantów, ich potrzeb oraz działań realizowanych na ich rzecz. Dostępność taka jest szczególnie potrzebna podmiotom zaangażowanym w planowanie i realizację działań na rzecz migrantów. Ułatwi im to dostosowanie swojej aktywności do realnych potrzeb społeczności mieszkańców z doświadczeniem migracji. Narzędziem, które mogłoby temu posłużyć jest **platforma, na której takie dane oraz ich analizy byłyby dostępne oraz regularnie aktualizowane**.

Koordinacja i planowanie

- Podstawowym problemem planowania i koordynacji działań na rzecz migrantów jest przepływ informacji między różnymi aktorami. Częściowo ta kwestia była poruszana już w poprzednich dwóch wymiarach rekomendacji (Partycypacja i Współpraca oraz Badania). Efektywne koordynowanie działań realizowanych w zakresie migracji w mieście wymaga bowiem zarówno aktywnego udziału zaangażowanych aktorów, jak i zbierania danych na temat populacji migranckich mieszkańców miasta.
- Ważnym narzędziem, które może we Wrocławiu usprawnić koordynację działań realizowanych na rzecz migrantów przez różne podmioty publiczne i społeczne jest instytucja temu dedykowana. Obecnie, podobnie jak w wielu innych polskich miastach, działania te są zwykle rozproszone w różnych jednostkach miejskich. Jednak wraz ze wzrostem liczby mieszkańców z doświadczeniem migracji potrzebne będzie, tak jak wskazują na to doświadczenia innych miast, powstanie jednostki dedykowanej migrantom i ich włączaniu. Może ona zarówno prowadzić własne działania, jak i koordynować działania innych podmiotów miejskich. Może ona także pełnić rolę facylitatora dialogu z partnerami społecznymi aktywnymi w zakresie wsparcia migrantów i ich integracji. Jednostka taka może działać np. w ramach podmiotu struktury urzędowej, który realizuje większość działań i usług publicznych udostępnianych migrantom.
- Na etapie tworzenia modelu to właśnie ta jednostka mogłaby być odpowiedzialna za przeprowadzenie całego procesu we współpracy z Wydziałem Partycypacji Społecznej. Co ważne, dla większej efektywności planowania działań oraz ich późniejszej realizacji, dobrze, aby proces ten był jeszcze silniej wspierany,

a tym samym legitymizowany, przez aktywny udział władz miasta w promocji całego przedsięwzięcia. Pozwoli to na nadanie procesowi tworzenia modelu, a następnie realizowania jego założeń, wyższej rangi.

- W odpowiedzi na powszechne w wielu miastach w Polsce i poza jej granicami wyzwanie braku ciągłości kadr i dużej rotacji pracowników – zarówno administracji samorządowej, jak i organizacji zaangażowanych w działania na rzecz migrantów, proponujemy zwracać szczególną uwagę na szkolenia dla nowych pracowników. Szkolenia mogą obejmować informacje dotyczące wrocławskiej społeczności osób z doświadczeniem migracji, instytucji sektorów publicznego i społecznego, które działają na ich rzecz oraz podstawowych działań realizowanych we Wrocławiu w tym obszarze.
- Koordynacja i współpraca między różnymi instytucjami najlepiej rozwija się w sytuacji regularnego kontaktu. W związku z tym warto wsłuchać się w postulaty wybranych wrocławskich organizacji społecznych i przedstawicieli administracji, aby stworzyć grupę branżową ds. migracji. Byłaby ona ciałem skupiającym osoby reprezentujące różne instytucje i środowiska, a także forum spotkań i dyskusji. Warto też organizować regularne spotkania o różnym charakterze (szkolenia, warsztaty, briefingi), podczas których nie tylko można przekazywać informacje o aktywnościach instytucji i organizacji, ale także stwarzać możliwość spotkania się i dyskusji w szerszym gronie. Wybrane spotkania warto otwierać na lokalną społeczność.

Stabilne finansowanie

- Zapropowanie zaleceń dla samorządu w kwestii finansowania działań na rzecz włączania migrantów jest problematyczne. Po pierwsze, ze względu na brak państwowej polityki integracyjnej (i szerzej migracyjnej) i tym samym centralnego finansowania programów włączających, po drugie, ze względu na pogarszającą się sytuację finansową polskich samorządów związaną z dodatkowymi zadaniami do realizacji. Tym niemniej kluczowe dla skutecznej realizacji jakichkolwiek działań włączających jest uzmysłowienie sobie, że nie będą one efektywne bez zabezpieczenia stałych kwot na działania wspierające miejski system, np. informowania, sieciowania, aktualizowania.
- W wielu wypadkach administracje miejskie prowadzą szereg działań na rzecz migrantów finansowanych ze środków własnych. Dodatkowo starają się one wzmocnić udział migrantów w dostępie do działań w ramach zadań realizowanych i powierzanych NGO przez różne wydziały i jednostki (np. centra aktywności dzieci i młodzieży, centra aktywności lokalnej, kluby seniora, oferta kulturalna), tak aby wzmocnić oraz rozszerzać procesy integracyjne w różnych obszarach. Tworząc model, należy dążyć do dalszej konsolidacji tych funduszy i koordynacji przez jedną, wiodącą jednostkę miejską. Pozwoli to na efektywniejsze ich wydatkowanie.
- Efektywne wydatkowanie środków publicznych na kwestie związane z migrantami możliwe będzie jedynie w sytuacji, gdy wszyscy zaangażowani aktorzy będą się wymieniać informacjami nt. dostępnych środków i podejmowanych działań. Pozwoli to na unikanie sytuacji dublowania wydatków na podobne działania, skierowane do tych samych grup docelowych. Dzięki temu działania zaplanowane w ramach modelu będą mogły mieć charakter komplementarny, a nie konkurencyjny czy wykluczający.
- Problemem, który wpływa negatywnie na jakość usług na rzecz migrantów, jest tymczasowość finansowania. Wynika ona z dwóch kwestii. Po pierwsze, wiąże się to z podejściem projektowym, które zakłada finansowanie pojedynczych, często rozproszonych i jednorazowych działań w ramach systemu grantowego. Po drugie, wynika to z akcyjności, szczególnie widocznej w przypadku migrantów przymusowych z Ukrainy.

Działania na ich rzecz są dotowane m.in. przez organizacje międzynarodowe, ale wsparcie w przyszłości nie będzie miało charakteru ciągłego. Podczas tworzenia modelu należy pamiętać, że w dłuższej perspektywie powinno się dążyć do programów długoterminowych, ze stabilnym finansowaniem.

- Pewnym rozwiązaniem kwestii finansowania mogą być inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej skierowane do społeczności migranckiej. Przy wsparciu miasta i zaangażowaniu organizacji społecznych możliwe jest wypracowanie modelu, który pozwoli z jednej strony na aktywizację zawodową osób z doświadczeniem migracji, a z drugiej na pozyskanie dodatkowych środków finansowych.

Mainstreaming usług publicznych i programy celowane

- Zapewnienie osobom z doświadczeniem migracyjnym dostępu do tych samych usług, z jakich mogą korzystać wszyscy mieszkańcy, jest ogromnym wyzwaniem stojącym przed polskimi miastami. Jest ono jednak szczególnie istotne wobec wątpliwości (a czasem i sprzeciwu) w kwestii celowości działań tylko dla jednej, wybranej grupy mieszkańców. Dlatego podczas tworzenia modelu ważne jest, by wyważyć zarówno potrzeby mieszkańców z doświadczeniem migracyjnym, jak i społeczności przyjmującej.
- Podstawowym wyzwaniem związanym z równym dostępem do usług – zarówno tych oferowanych przez instytucje miejskie, jak i organizacje społeczne – jest bariera językowa i niedostosowanie usług publicznych do sytuacji obsługi klientów niepolskojęzycznych i znajdujących się w innej niż np. posiadacze polskiego obywatelstwa sytuacji prawnej. Dlatego też w ramach planowania modelu należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię **dostosowania zarówno usług** (jak i informowania o nich) do rosnącego zróżnicowania językowego mieszkańców miasta. W wymiarze praktycznym może to oznaczać wielojęzyczną cyfryzację w instytucjach publicznych, szkolenia dla urzędników z zakresu komunikacji międzykulturowej oraz naukę języków największych społeczności migrantów. Dodatkowo, biorąc pod uwagę doświadczenia innych miast, konieczne może być zwiększenie zatrudnienia w urzędach i instytucjach podległych samorządowi ludzi obsługujących osoby z doświadczeniem migracji.
- Biorąc pod uwagę wyzwania, o których już dziś wiemy z innych polskich miast, także we Wrocławiu konieczne może okazać się szerokie zwiększenie kompetencji urzędników i nauczycieli czy pracowników innych instytucji miejskich w zakresie obsługi i pracy z klientami nie polskojęzycznymi. W tym celu pomoc mogą regularnie organizowane uwrażliwiające i antydyskryminacyjne szkolenia. Doświadczenia innych miast uczą, że organizując takie działania, należy unikać sytuacji, w których szkolenia mogą dodatkowo obciążać pracowników instytucji i ograniczać czas na realizację dotychczasowych zadań. Powinny one być postrzegane jako istotna część pracy, a nie jedynie jako dodatkowy obowiązek narzucony przez przełożonych.
- Dobrą metodą zwiększania dostępności do usług publicznych jest zatrudnianie w urzędach i instytucjach je realizujących osób z doświadczeniem migracji. W ten sposób wśród osób obsługujących procesy znajdują się tzw. „insiderzy”, dobrze rozumiejący potrzeby klientów oraz posiadający adekwatne kompetencje językowe.
- W długofalowej perspektywie lepszy dostęp do usług publicznych dla osób z doświadczeniem migracji wymaga nie tylko przygotowania instytucji do ich obsługi, ale także stworzenie migrantom równych szans dostępu poprzez zwiększenie ich kompetencji językowych. W tym celu, migranczy mieszkańcy Wrocławia powinni mieć dostęp do bezpłatnych kursów języka polskiego na poziomie podstawowym oraz zaawansowanym. Biorąc pod uwagę koszty takiego przedsięwzięcia, należy postulować by były one finansowane z budżetu państwa.

- Planując działania w tym zakresie, w ramach tworzenia modelu, trzeba brać pod uwagę systemowe, a nie doraźne i projektowe rozwiązania. Warto pamiętać o potrzebie zapewnienia dostępu do profesjonalnych kursów językowych, prowadzonych przez wyspecjalizowaną i doświadczoną kadrę lektorów i nauczycieli, a także o konieczności dostosowania poziomu oraz natężenia zajęć do potrzeb i możliwości migrantów ze szczególnym uwzględnieniem ich poziomu edukacji i uwarunkowań kulturowych, z jakich się wywodzą.
- W ramach tworzenia modelu należy brać pod uwagę wyzwanie związane z zagrożeniem wielowymiarowym wykluczeniem społecznym osób z doświadczeniem migracji. Oznacza to, że planując działania z zakresu włączania migrantów, należy brać pod uwagę także inne wymiary – ekonomiczny, związany z płcią, wiekiem czy orientacją seksualną, i umiejętnie łączyć strategię wobec migrantów z innymi politykami miejskimi.
- Tworząc model, należy także zaplanować **działania informacyjne** – skierowane zarówno do nowych jak i wieloletnich mieszkańców Wrocławia. Akceptacja i zaangażowanie obu tych grup są kluczowe w procesie planowania i wdrażania wszelkich działań z zakresu włączania. Do komunikacji należy w miarę możliwości użyć dedykowanych kanałów (np. Telegram w przypadku migrantów z Ukrainy).